

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jerko Malinar

**Skrb za kulturno dediščino – primer delovanja Zgodovinskega arhiva Celje kot lokalne
arhivske ustanove**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jerko Malinar

Mentor: doc. dr. Aleš Gabrič

**Skrb za kulturno dediščino – primer delovanja Zgodovinskega arhiva Celje kot lokalne
arhivske ustanove**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Zahvala

*mentorju doc. dr. Alešu Gabriču, mag. Bojanu Cvelfarju, direktorju Zgodovinskega arhiva
Celje in zaposlenim v arhivu ter družini.*

Skrb za kulturno dediščino – primer delovanja Zgodovinskega arhiva Celje kot lokalne arhivske ustanove

Namen diplomskega dela je preučiti delovanje in pomen Zgodovinskega arhiva Celje (ZAC) kot lokalnega arhiva. Arhivi so zakladnice človeškega spomina, pomembni so za razvoj nacionalne identitete in zavesti. Zgodovinski arhiv Celje izvaja arhivsko službo na širšem slovenskem prostoru, je hranilec pisne kulturne dediščine ter ima pomembno vlogo v lokalni skupnosti kot kulturna ustanova, saj je posrednik kulturnih vrednot v zvezi z arhivskim gradivom preko raznih programov, izobraževanj, razstav, publikacij. Prelomna točka v življenju arhiva je bila selitev v nove prostore. Arhiv je tudi znanstvena ustanova – v arhivu sodelujejo pri opravljanju raziskovalnih nalog in projektov na področju arhivistike, zgodovine in drugih ved, povezanih z arhivskim gradivom. Stopnja uporabe gradiv se vsako leto povečuje, zlasti v pravne namene. Glede na terensko pridobljene podatke lahko sklepamo, da je danes v javnosti še vedno prisotno neznanje in nepoznavanje dejavnosti arhiva (razen tistih primarnih) kljub precejšnji angažiranosti samega arhiva na tem področju.

Ključne besede: Zgodovinski arhiv Celje, kulturna dediščina, spomin, uporabniki, arhivsko gradivo.

Taking care of cultural heritage – case study of Celje Historical Archives as a local archival institution

The aim of this work is to study work and meaning of Celje Historical Archives as a local archival institution. Archival institutions act as a treasury of human memory, they are important for development of national identity and conscience. Celje Historical Archives has a jurisdiction over archival matters in a wider area of Slovenia and it is a protector of important written cultural heritage. It serves as an important cultural institution because it provides information about archives in general; it organizes lectures, exhibitions, book presentations etc. Ground-breaking point for The Historical Archives of Celje was a moment when they moved to a new location. There is also a scientific value of archival institutions. Celje Historical Archives cooperates in many research programs with various domestic and foreign organizations in the fields of archival science, history and other sciences. Every year more and more people are using archives, especially for legal purposes. According to results of the poll, many people still know little about archival institutions or their work in general, despite huge efforts of Celje Historical Archives.

Keywords: The Historical Archives of Celje, cultural heritage, memory, users, archives.

KAZALO

1 UVOD	7
2 POJMOVNO-TEORETIČNA IZHODIŠČA	9
2.1 OSNOVNI POJMI IN DEFINICIJE	9
2.1.1 Kulturna dediščina	9
2.1.2 Definicija arhivov	10
2.1.3 Arhivistika	10
2.1.4 Urejenost gradiva	10
2.2 RAZMERE V SLOVENIJI	11
2.3 KRATEK PREGLED RAZVOJA IN NASTANKA ARHIVOV	14
2.4 VPETOST ARHIVOV V OKOLJE	15
3 ŠTUDIJA PRIMERA: ZGODOVINSKI ARHIV CELJE	18
3.1 OD ZAČETKOV DO DANAŠNJIH DNI	18
3.2 SPLOŠNI PODATKI	21
3.2.1 Notranja organizacija Zgodovinskega arhiva Celje	23
3.3 ZBIRKE IN FONDI ZGODOVINSKEGA ARHIVA CELJE	25
3.4 JAVNI PROGRAMI	27
3.4.1 Programi, namenjeni izobraževalnim ustanovam	29
3.4.2 Seminarji za delavce z dokumentarnim gradivom	30
3.5 DOGODKI, RAZSTAVE, PRIREDITVE	31
3.5.1 Razstave	32
3.5.2 Dan odprtih vrat	34
3.5.3 Predstavitve publikacij	35
3.6 SODELOVANJE Z DOMAČIMI IN TUJIMI USTANOVAMI	36
3.7 POJAVLJANJE ARHIVA V MEDIJIH	37
3.8 ARHIV NA SPLETU	38
3.9 INFORMATIZACIJA ARHIVA	40
4 ZNANSTVENO-RAZISKOVALNI POMEN ARHIVA	41
4.1 KAJ SE IŠČE? UPORABA ČITALNICE V LETU 2008	44
5 PREPOZNAVANOST ZGODOVINSKEGA ARHIVA CELJE	47
5.1 MNENJA UPORABNIKOV O ARHIVU	55
6 SKLEPI IN ZAKLJUČNE BESEDE	56
7 LITERATURA	59
8 PRILOGA A: UČNI LIST ZA OSNOVNO ŠOLO	64
9 PRILOGA B: ANKETE	65
10 PRILOGA C: UPORABA ČITALNICE ZAC V LETU 2008	69

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Območje oziroma upravne enote, ki jih pokriva ZAC	22
Slika 3.2: Organigram ZAC	23
Slika 3.3: Primer pisma z napačnim poimenovanjem s strani upravne enote	25
Slika 3.4: Obiskanost Zgodovinskega arhiva Celje.....	33
Slika 4.1: Uporaba arhivskega gradiva v ZAC.....	43
Slika 5.1: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na spol.....	47
Slika 5.2: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na kraj bivanja.....	47
Slika 5.3: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na starost	48
Slika 5.4: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na izobrazbo	48
Slika 5.5: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na status.....	49
Slika 5.6: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na odgovor na vprašanje, ali vedo, kje se nahaja Zgodovinski arhiv Celje.....	49
Slika 5.7: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na odgovor na vprašanje, ali so kdaj bili v Zgodovinskem arhivu Celje	50
Slika 5.8: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na odgovor na vprašanje, ali je Zgodovinski arhiv Celje kot kulturno-znanstvena ustanova enako pomemben za Celje kot druge sorodne ustanove	52
Slika 5.9: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na odgovor na vprašanje po prvi asociaciji na besedo arhiv	52
Slika 5.10: Porazdelitev vzorca anketiranih glede strinjanja s trditvijo, da arhivi nudijo prvovrstne informacije o preteklosti – pomembni so za raziskovalce, študente, novinarje, pisce, pravnike in vse druge, ki želijo raziskovati dogodke, kraje, ljudi v preteklosti.....	53
Slika 5.11: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na strinjanje s trditvijo, da je danes v širši javnosti še vedno prisotna stereotipna podoba o arhivih kot zaprtih, nedostopnih, prašnih ustanovah	53
Slika 5.12: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na strinjanje s trditvijo, da je pisna kulturna dediščina enako pomembna kot druge vrste kulturne dediščine.....	54
Slika 5.13: Porazdelitev vzorca anketiranih glede dokončanja stavka, da sta varovanje in promoviranje regionalne oz. lokalne kulturne dediščine za razvoj kraja (npr. Celja)	54

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Število omemb ZAC v časopisju.....	37
Tabela 3.2: Število omemb ZAC na radiu in televiziji.....	37
Tabela 4.1: Namen izdanih potrdil in overjenih prepisov oz. kopij dokumentov	42

1 UVOD

Uvod v diplomsko delo bi rad začel z znanimi besedami književnika in nobelovca Iva Andrića, ki se v svojem razmišljanju dotakne področja, o katerem bo govorilo moje delo.

V svoji kratkovidnosti nekateri niti ne slutijo, da so arhivi in arhivsko gradivo živi in bogati in resnični prav tako in prav toliko, kakor imenovano »živo« in »resnično« življenje samo ... Samo neuki in nerazumni ljudje morejo meniti, da je preteklost mrtva in z neprehodnim zidom za vedno ločena od sedanjosti. Nasprotno: v resnici je vse, kar je človek nekdaj mislil in čutil, neločljivo vtakano v to, kar mi danes mislimo, čutimo in delamo. Ko mečemo luč znanstvene resnice na dogodke iz preteklosti, služimo sedanjosti. Zato arhivski dokumenti niso mrtvi, sivi in nepotrebni, kot se to lahko včasih zdi površnim in nepoučenim. So dragocene priče, brez katerih bi nam ostal nepopolno razumljiv marsikateri pojav v sedanjosti, brez katerih ne bi mogli ničesar slutiti o prihodnosti (Andrić v Cvelfar 2006, 9).

Arhivi (kot institucije) z arhivskim gradivom torej predstavljajo temelj, na katerem se gradijo koraki za prihodnost, kajti če želimo videti v prihodnost, moramo poznati preteklost. So kot nekakšni kulturni spomeniki, pomembni so za razvoj nacionalne zavesti in identitete; lahko jih razumemo kot nekakšne zakladnice narodovega spomina, so del nacionalnega spomina.

Arhivov ne smemo obravnavati kot tekmecev deponijam, ampak predstavljajo eno od etap življenjskega cikla dokumentov, kjer se informacijska vrednost večinoma spisovnega gradiva materialno in vsebinsko vzpostavi v novo stanje pripravljenosti. Podoba arhiva kot družbenega parazita je zato napačna, saj je le-ta edinstven vir uveljavljanja zgodovinskih, javnih, zasebnih, kulturnih, znanstvenih ali pa pravnih interesov. Nudijo nam materijo za konstrukcijo in rekonstrukcijo uresničevanja teh različnih interesov. Arhivi pokrivajo najrazličnejše segmente (sodobnega) družbenega delovanja, po drugi strani pa pomagajo tudi aktivno sooblikovati družbo. Arhivi so zrcalo družbe in njenih struktur (Batagelj 2006, 77).

Na splošno bi arhivi morali v javnosti imeti večjo prepoznavnost in ugled, kot jo dejansko imajo. Obiskovalcem pogosto niso jasni vloga, pomen ali pa delo arhiva. Ne poznajo razlike med arhivom in drugimi institucijami, kot so muzeji in knjižnice. Razlog za takšno stanje med

drugim tiči v izobraževalnem sistemu, preko katerega so šolarji pogosteje obiskali kakšen muzej kot pa arhiv. V zadnjih letih se stanje izboljšuje. Šola pa vsekakor ni edini krivec – tu je še odnos do dokumentarnega in arhivskega gradiva pri ustvarjalcih na različnih področjih v preteklosti. Vprašati se moramo, koliko je ta odnos posledica splošne družbene klime po drugi svetovni vojni, ki je izbrisala vse, kar je nastalo pred družbeno revolucijo. Ustvarjalci oziroma uporabniki morajo prepoznati pomen arhiva, da bi mu zaupali (Aristovnik 2006b, 117).

Mesto Celje se rado ponaša s svojo bogato zgodovino in kulturno dediščino, po drugi strani pa je dolga leta bolj slabo skrbelo za svojo »zakladnico spomina«, lokalni zgodovinski arhiv, ki je dobesedno životaril in je predmet raziskave na naslednjih straneh naloge. V diplomskem delu bom zato raziskal, kakšna sta vloga in pomen Zgodovinskega arhiva Celje (v nadaljevanju ZAC) kot lokalnega hranitelja zgodovinskih dokumentov, kot organizatorja različnih kulturnih in izobraževalnih dogodkov oziroma kot pomembne lokalne kulturne ustanove. Kot dodatek študiji primera bom analiziral rezultate, pridobljene v anketi, opravljene med naključnimi Celjani. Njen namen je bil, ugotoviti prepoznavnost Zgodovinskega arhiva Celje in mnenje o arhivu med širšo javnostjo kot tudi samo poznavanje dejavnosti in nalog arhiva. Prav tako omenjam še mnenja uporabnikov (strank) o celjskem arhivu. Glavni cilj besedila je zavreči stereotipno podobo o »arhivih kot zaprtih, odmaknjenih prostorih, kjer se zbirajo nepregledne gmote dokumentov in tam končajo svoje »življenje«« (Batagelj 2006, 77). Obenem želim osvetliti dejavnosti in naloge arhiva, ki med širšo javnostjo morda niso toliko znane.

Hipotezi diplomskega dela sta:

- Kulturna dediščina oziroma arhivska gradiva so lahko potencial za potrebe raziskovalne dejavnosti pa tudi za vse tiste, ki se zavedajo pomena njenega delovanja.
- Zgodovinski arhiv Celje ima pomembno vlogo v lokalni skupnosti kot lokalni hranitelj zgodovinskih dokumentov in kot pomembna kulturna ustanova.

Pri svojem delu se bom opiral na domačo in tujo strokovno literaturo, knjige, zbornike, strokovna glasila, članke in druge publikacije, rezultate anket ter seveda na vire, pridobljene v Zgodovinskem arhivu Celje.

2 POJMOVNO-TEORETIČNA IZHODIŠČA

Zapisi v arhivih tvorijo bistven in vpliven del nacionalnega informacijskega sistema. Takšni zapisi oz. različno arhivsko gradivo predstavljajo eno od osnovnih orodij administracije, saj so nujno potrebno sredstvo za številne procese, funkcije in operacije. Gradiva vsebujejo informacije, nastale znotraj organizacij, ali pa takšne, ki so jih le-te sprejele za časa svojega delovanja. V arhiv lahko pridejo v številnih oblikah – v obliki konvencionalnega dokumenta na navadnem papirju ali na raznoraznih medijih (na kasetah, CD-ROM-ih, mikro zapisih, fotografijah itd.). Arhivska gradiva torej predstavljajo neaktualne, stare zapise, ki so bili spoznani kot gradiva z zgodovinskim in/ali znanstvenim pomenom v procesu valorizacije. Arhivi kot institucije tako ohranjajo takšna gradiva in s tem ohranjajo nacionalni spomin ter širši družbi omogočajo, da ustrezno (trezno) načrtuje prihodnja dejanja glede na pretekle izkušnje. Z drugimi besedami, arhivi vsebujejo informacije o ljudeh, organizacijah, socialnem in ekonomskem razvoju, naravnih pojavih in drugih dogodkih (Rhoads 1983, 1).

2.1 OSNOVNI POJMI IN DEFINICIJE

2.1.1 Kulturna dediščina

Kulturno dediščino definiramo kot tisto, kar je prevzeto iz preteklosti. To »so viri in dokazi človeške zgodovine in kulture, ne glede na njihov izvor, razvoj in ohranjenost (snovna, materialna dediščina), ter s tem povezane kulturne dobrine (nesnovna, nematerialna dediščina)« (Kaj je kulturna dediščina? 2009). Dediščino delimo na materialno in živo. Materialno dediščino sestavljata premična in nepremična dediščina. Pod premično kulturno dediščino uvrščamo premičnine ali zbirke premičnin z vrednotami dediščine. »Premična kulturna dediščina so posamezni predmeti ali skupine predmetov, nastali kot rezultat ustvarjalnosti človeka in njegovih različnih dejavnosti, družbenega razvoja in dogajanj, značilnih za posamezna obdobja. Premična kulturna dediščina, ki jo hranijo muzeji, arhivi in knjižnice, je z zakonom razglašena za spomenik« (Premična kulturna dediščina 2009). Pisano kulturno dediščino (dokumenti, listine ipd.) uvrščamo pod premično materialno kulturno dediščino.

2.1.2 Definicija arhivov

Slovar slovenskega knjižnega jezika besedo »arhiv« definira kot zbirko listin in dokumentov, ki imajo vrednost kot zgodovinsko gradivo in kot prostor ali stavba, kjer so shranjene te listine in dokumenti (SSKJ 1994, 21). Kot nakažeta tudi Vilfan in Žontar (1967, 9), vidimo, da lahko pride do zmede, ki vlada pri uporabi besede arhiv. Po eni strani pomeni skupino pisarniškega materiala, prostor, delovno enoto, ki v pisarnah skrbi za pisarniško gradivo. Na drugi strani pa arhiv tolmači kot skupino arhivskega gradiva in zgodovinski arhiv. Očitno je, da ima beseda arhiv v vsakdanji rabi več pomenov, kar prihaja od tega, da arhivsko gradivo ponavadi pride iz pisarn.

Prav tako na več pomenov besede arhiv naletimo v tuje govorečem okolju. Rhoads (1983, 1) pravi, da v frankofonskih deželah besedo »arhivi« uporabljajo kot oznako za vse zapise, aktualne zapise npr. poimenujejo kot administrativni arhivi. V angleško govorečem okolju pa arhivi pomenijo zbirko neaktualnih dragocenih zapisov; tudi kraj, stavbo ali organizacijo, kjer takšne zapise hranijo. Po Schellenbergu (2003, 11) je zato treba razlikovati med institucijo in materialom, zato se največkrat uporabljata dva različna izraza, en za poimenovanje stavbe, drugi za poimenovanje gradiva, tj. *archival institution* in *archives*.

2.1.3 Arhivistika

Arhivska veda (arhivistika) raznovrstne zapise, spise in gradiva obravnava s ciljem, usposobiti jih tako, da bodo postali vir za preučevanje preteklosti. Z dotično obravnavo dobijo nov namen glede na izvornega, tistega, zaradi katerega so nastali. Predmet preučevanja arhivistike je metodologija dela z arhivskim gradivom. Usmerjeno je v celoto gradiva, ne v posamezne dokumente. Preko vsebine gradiva je arhivistika povezana z drugimi vedami, še najbolj z zgodovino in njenimi pomožnimi vedami, kot so genealogija, kronologija itd. (Žontar 2003, 8–9).

2.1.4 Urejenost gradiva

Odkar obstaja arhivsko gradivo, si človek za razporeditev gradiva želi najti »najboljšo shemo, takšno, ki bi veljala za vse čase in za vse pravne razmere« (Žontar 2003, 73). Sčasoma pride do spoznanja, da se v izvornih skupnostih zrasla »telesa« s svojimi konteksti najbolje ohranijo

nepomešana. Pri urejanju se tako upošteva skupni izvor spisov, kar pomeni, da gradivo vsakega oblastnega organa predstavlja samostojno enoto, z drugimi besedami fond. Gradiva se v arhiv sprejemajo takšna, kot so jih prejeli od ustvarjalcev. To je načelo provenience. Na izvorna arhivska gradiva so gledali kot na organizme, zrasle pod specifičnimi pogoji, ki jih je treba obdržati v obliki, kakršno so dobili za časa svojega razvoja (Žontar 2003, 74). Selekcijo je treba izpeljati tako, da se ne poruši ureditev gradiva.

Žontar (2003, 76) pojasnjuje, da se za splošno priznanje načela provenience šteje leto 1898, toda do njegovega doslednega upoštevanja v vseh arhivih je moralo preteči še veliko časa. Danes se je načelo uveljavilo v arhivih po vsem svetu. Prednost takšnega načela je v tem, da lahko dosežemo relativno jasno razmejene, v sebi zaključene enote, v okviru katerih je možno arhivsko gradivo usposobiti, ohranijo pa se prvotne organizacijske in administrativno-tehnične povezave glede na pristojnosti ustvarjalca. Načelo provenience pravi, da moramo na gradivo vsakega ustvarjalca gledati kot na celoto. Moramo ga pustiti skupaj kot fond z lastno oznako in ga ne smemo mešati z gradivi drugih ustvarjalcev. Če gradivo ni več skupaj, ga je treba spet združiti. Načelo je uporabno tudi za elektronske zapise.

Michel Duchein (v Žontar 2003, 98) postavi kriterije za določanje ustvarjalcev fondov. Ustvarjalec arhivskega gradiva mora imeti pravno podlago za obstoj, uradne pristojnosti, mesto v administrativni hierarhiji, notranjo organizacijo in določeno stopnjo avtonomije. Skratka, kot kriterij za samostojnost neke provenience veljata svojstvo pravne osebe ali pravnega subjekta. Za fond štejemo tudi gradivo, nastalo pri posamezni fizični osebi ali družini.

Večina arhivov ima poleg fondov še zbirke (iz različnih provenienc zbrano gradivo). Arhivski fondi so poimenovani po ustvarjalcih. Primarni pripomoček za uporabo gradiva je popis fonda, v katerem je navedeno gradivo v zaporedju, kot je odloženo, ter skupni elementi o fondu. Popisovanje se razlikuje glede na potrebe, zato obstajajo razlike med popisi fondov, pa tudi enotnosti v nazivih ni. Splošni mednarodni standardi tako navajajo različne nazive – inventar, katalog, seznam (Žontar 2003, 102, 103, 120).

2.2 RAZMERE V SLOVENIJI

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA, Uradni list RS, št. 30/2006), sprejet leta 2006, arhivsko gradivo definira kot kulturni spomenik in del dokumentarnega gradiva, ki ima poseben pomen za kulturo in znanost ter trajen pomen za

pravno varnost fizičnih in pravnih oseb. Dokumentarno gradivo je izvirno in reproducirano pisano, risano, tiskano, fotografirano, filmano, fonografirano, magnetno, optično ali kako drugače zapisano gradivo, ki je nastalo ali bilo prejetu pri delu pravnih oziroma fizičnih oseb. Glede na obliko zapisa, ki jo določa nosilec, in način zapisa, dokumentarno gradivo poznamo v fizični (papir) in elektronski obliki (analogna in digitalna oblika) (Žumer 2007, 44–45).

Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (ZAGA) iz leta 1997 je bilo treba preoblikovati, ker ni urejal področja varstva elektronskega dokumentarnega in arhivskega gradiva, ki postane zelo pomembno v informacijski dobi, saj je ZAGA določal predvsem varstvo gradiva v fizični obliki. Spremembe ne posegajo bistveno v dosedanji koncept varstva dokumentarnega varstva dokumentarnega in arhivskega gradiva – glede na prejšnji zakon je v ZVDAGA definicija arhivskega gradiva razširjena oz. dopolnjena, natančneje na »zagotavljanje pravne varnosti fizičnih in pravnih oseb« (Žumer 2007, 29–30).

V Republiki Sloveniji arhivsko javno službo opravljajo državni arhiv, regionalni arhivi in arhivi samoupravnih lokalnih skupnosti. Regionalni arhivi varujejo na območju arhiva nastalo javno arhivsko gradivo državnih organov, javnih služb in opravljajo dejavnost na območju ene ali več samoupravnih lokalnih skupnosti. Javno arhivsko gradivo nastaja pri organih državne oblasti, organih samoupravne lokalne skupnosti in javnopравnih oseb (pravne osebe, ki izvajajo javno službo). Javno arhivsko gradivo nastaja z odbiranjem iz dokumentarnega gradiva na podlagi pisnih navodil pristojnega arhiva in sodelovanjem ustvarjalcev gradiva. Gradivo se izroča najkasneje 30 let od nastanka in ga v hrambo prevzemajo izključno pristojni arhivi. Podatki v javnih arhivih so javni, zato morajo biti dostopni vsakomur, ne glede na kvalifikacije uporabnika (Žumer 2007).

Da neko gradivo postane arhivsko, mora nastati zaradi nekega posebnega pomena in biti ohranjeno zaradi drugih vzrokov, kot je bilo ustvarjeno (uradni ali kulturni vzroki) (Schellenberg 2003, 13). Javno arhivsko gradivo ima dvojno vrednost: primarno vrednost ima za institucije, iz katerih izvira oz. prihaja, sekundarno vrednost pa ima za druge ustanove kot tudi za nevladne uporabnike (Schellenberg 2003, 16).

V Sloveniji je šest regionalnih arhivov: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Zgodovinski arhiv Ptuj, Zgodovinski arhiv Celje, Pokrajinski arhiv Maribor, Pokrajinski arhiv Koper in Pokrajinski arhiv Nova Gorica. Delujejo kot javni zavodi, katerih ustanovitelj je država, in arhivsko dejavnost opravljajo tako, da je pokrito območje celotne države. Opazimo, da so regionalni

arhivi v svojem imenu obdržali besedo »zgodovinski« ali »pokrajinski«, kar pa ne pomeni nekih bistvenih razlik med njimi. Ne glede na poimenovanje imajo vsi enake pristojnosti in dolžnosti, določene z zakonodajo. Razlikujejo se le po številu upravnih enot, ki jih pokrivajo, ter območju pod njihovim »nadzorom« (Žumer 2001).

Imetnik gradiva mora po veljavni zakonodaji sodelovati s pristojnim arhivom, ki izda uradno navodilo, na osnovi katerega imetnik pripravi gradivo in ga v določenem roku odda v arhiv. Neizročitev arhivskega gradiva se smatra za prekršek. Arhivsko gradivo mora arhivu biti izročeno v zaokroženih in kompletnih celotah (načelo nedeljivosti) in v originalu zaradi avtentičnosti. Original se nanaša na celoten spis, v arhivskem smislu že kopija dokumenta predstavlja original (Žontar 2003, 83). Arhivsko gradivo ima trajni pomen za zagotavljanje pravnega interesa različnih subjektov (primarni pomen) kot tudi pomen za zgodovino in ostale znanosti (sekundarni pomen). ZVDAGA določa demokratični dostop do gradiva s sistemom varovanja vseh vrst tajnosti in osebnih podatkov po zgledu držav Evropske unije. Ena od osnovnih nalog arhivov je tudi posredovanje kulturnih vrednot v zvezi z arhivskim gradivom (Žumer 2007).

Slovenska značilnost, kar se tiče arhivov, je velika prostorska stiska, s katero se soočajo domala vsi arhivi (Matić v Melik 2008, 28). V Sloveniji se veliko arhivov nahaja v prenovljenih zgradbah, vojašnicah ali industrijskih objektih. Kot bomo videli, Zgodovinski arhiv Celje ni izjema, saj se nahaja v stavbi nekdanjega podjetja.

V Sloveniji arhivski delavci na različne načine komunicirajo z javnostjo. Z ustvarjalci dokumentarnih gradiv se srečujejo osebno, prav tako z obiskovalci razstav in prireditev. V stik z ljudmi pridejo tudi v arhivskih čitalnicah. Javnost neposredno nagovarjajo z izdajanjem (strokovnih) publikacij. Večino publikacij izdajajo in založijo arhivi sami. Vse delo arhivov je delo za javnost. Na tem mestu ne smemo pozabiti na Arhivsko društvo Slovenije, strokovno združenje slovenskih arhivistov in vseh drugih, ki jih zanima arhivistična dejavnost. Društvo izdaja revijo Arhivi, v kateri objavlja tako znanstvene in strokovne članke s področja arhivistike kot tudi prispevke, članke o arhivskih zbirkah in fondih ter poročila o delovanju posameznih slovenskih arhivov. Arhivsko društvo Slovenije tako predstavlja pomembno mesto, kjer se razpravlja o stroki in kjer se širi zavest o pomenu arhivistične dejavnosti in arhivskega gradiva (Jeraj 2008, 12). Marsikateri prispevek zaposlenih v Zgodovinskem arhivu Celje najde svoje mesto v zgoraj omenjeni reviji.

2.3 KRATEK PREGLED RAZVOJA IN NASTANKA ARHIVOV

Človek si že od nekdaj prizadeva za ohranitev pisanega gradiva. Skrb za ohranitev pisanega gradiva ni domislica najnovejše dobe, kajti gre za eno od starejših zvrsti človekovih kulturnih funkcij, pišeta Vilfan in Žontar (1967, 9). Današnji zgodovinski arhivi so se v veliki meri razvili iz starejših arhivov, ki so bili namenjeni potrebam praktičnega življenja.

Začetki načrtnega ohranjanja segajo v antiko, v čas starih arhivov, ki so se nahajali v palačah in templjih Mezopotamije, Egipta, Krete in Miken. Zakoniki, pogodbe, upravni in sodni spisi so predstavljali takratno arhivsko gradivo, ki pa je bilo odprto za javnost. Že v antičnih časih so pogosti obiskovalci bili logografi (pisarji zgodb), ki so potovali naokrog in črpali informacije iz arhivov. Takšen primer je znani zgodovinar Herodot, ki je tako zbral precej zgodovinskega gradiva. Grki so v Atenah imeli »*metroon*«, poseben prostor, v katerem so shranjevali zakone, pogodbe, državne dokumente. V antičnem Rimu je posebno mesto dobil »*arhivum publicum*«, državni arhiv, ki se je ponekod v Sredozemlju obdržal do srednjega veka. Kasneje, v 7. in 8. stoletju prevladujejo tajni oziroma zasebni arhivi vladarjev, katerih osnovna naloga je bila, da služijo potrebam svojih lastnikov pri uveljavljanju pravic in podobno (Melik 2001, 52–53).

Neposredno podlago daje srednji vek. Vladarji, mesta, samostani so želeli učinkovito shraniti svoje pisano gradivo, ki so ga hranili iz praktičnih razlogov. Do povečane pismenosti pride v 14. stoletju, kar ima za posledico ustanovitve stalnih pisarn pri plemičih, cerkvenih uradnikih in samostanih. Vilfan in Žontar (1967, 10) pojasnjujeta, da so od leta 1500 tudi pri nas ohranjene prve prave registrature, pisarniški arhivi nekdanjih uradov. Registratura pomeni odloženo gradivo, ki je nastalo pri poslovanju oblastnih organov.

Razvoj tehnologije, zlasti izum papirja kot novega medija vpliva na zunanjo podobo arhiva. Tako v 16., 17., 18. in tudi začetku 19. stoletja pride do ustanovitve številnih arhivov, ki pa so še vedno tajni ter v službi vladarja. Poleg kraljevih arhivov nastajajo še mestni, občinski, notarski, piše Melik (2001, 53).

Prvi doslej znani traktat o ravnanju z arhivi v Evropi »*De archivis*« je objavil Balthasarus Bonifacius leta 1632 v Benetkah. Piše o hranitvi v »trajen spomin«, kajti arhivi so pomembni, da starejši rodovi iz njih črpajo znanje. Povedano drugače, naloga arhivov je pouk in vzgoja ljudi z dobro zbirko knjig in dokumentov (Žontar 2003, 15).

Kar se tiče slovenskih prostorov, velja omeniti Janeza Vajkarda Valvasorja in njegovo uporabo arhivov mesta Ljubljane, kranjskih deželnih stanov in nenazadnje arhivov plemičev pri svojem delu (Vilfan in Žontar 1967, 10).

Revolucije imajo posebno mesto v razvoju arhivov. Ko zaradi družbenih premikov in sprememb mine neka doba in z njo povezane pravice, dobijo arhivi nov pomen, saj postanejo skrbniki dokumentov o tem, kakšno je bilo življenje pred revolucijo (Vilfan in Žontar 1967, 11). Pariški Archives Nationales je bil ustanovljen kmalu po francoski revoluciji. Gre za nacionalni arhiv, ki hrani akte raznih centralnih državnih ustanov in druge dokumente. Namenjen in dostopen je vsem, saj je javen arhiv. Hrani gradivo dveh redov: gradivo starega družbenega reda hrani za potrebe znanosti ter kulture, gradivo novega družbenega reda pa služi družbi kot celoti, tj. zaščiti javnopravnih odnosov. Na drugi strani Kanala je ustanavljanje arhivov potekalo pod drugačnimi pogoji. Velika Britanija je svoj osrednji arhiv Public Records Office dobila leta 1838 v Londonu. Vzroke za ustanovitev je treba pripisati praktičnim razlogom – da bi na enem mestu zbrali številno gradivo, ki je bilo do takrat raztreseno na več lokacijah, in da bi pisanemu gradivu dodali splošno priznanje. Arhiv je samostojen, ni podrejen ministrstvu, kot je bil pariški arhiv. Ravno v tej vrsti arhivov gre iskati prototip sodobnih arhivov, v katerih sta združena temeljna razloga za nastanek arhivov – potreba pravne varnosti in potrebe znanosti in kulture. Obenem so tudi varuhi nacionalnega spomina. Arhivi naj bi več ali manj enakopravno skrbeli za obe potrebi, naj ne bi zahajali v eno ali drugo skrajnost. V 19. stoletju se pomen arhivov poveča zaradi napredovanja zgodovinske vede. Pride do spoznanja, da je treba zgodovinske vire uporabljati kritično (Melik 2001, 53–54).

2.4 VPETOST ARHIVOV V OKOLJE

Zakonska in fizična ločenost ustanov, kot so arhivi, muzeji in knjižnice, je realno dejstvo. Vse te institucije so zakladnice spomina. V vseh najdemo zgodovinarje, ki strokovno obdelujejo to preteklost. Po drugi strani pa arhivsko gradivo najdemo v muzejih in knjižnicah. Zato je potrebno sodelovanje, ki vsebinsko povezujejo delo vseh treh ustanov – od razstav do večjih projektov (Drnovšek 2001, 38). Vsako resno delo od raziskovalca zahteva obisk v arhivu in analizo ohranjenega gradiva. Pri sodobnejših temah se zgodovinarji (ne vsi) in raziskovalci iz drugih strok (skoraj vsi) zatekajo k uporabi drugih virov, od publicističnih, ustnih, do internetnih. V tem ni nič slabega, toda za zgodovinsko (etnološko, antropološko, sociološko

itd.) je arhivsko gradivo osnovno gradivo (Drnovšek 2001, 39). Arhivi kot zgradbe so prva stopnja zaščite materialov, ki jih le-ti hranijo (Forde 2007, 47).

Namen arhivskih gradiv je uporaba s strani tistih, ki potrebujejo informacije, katere gradiva vsebujejo (Rhoads 1983, 9). Takšna gradiva so vir za najrazličnejše teme. Potrebno je, da arhivistika spremlja potrebe vseh znanstvenih disciplin (Žumer 1995, 164).

Po Bowdenu je bil razvoj informacijskih služb, knjižnic ter arhivov v primerjavi z drugimi področji družbe počasnejši in težavnejši, čeprav je treba razvijati ravno ta področja, da bi se dosegla maksimalna učinkovitost na vseh sektorjih (1989, 1). Ne glede na stopnjo razvitosti neke države je dojemanje (percepcija) informacijskih znanosti, knjižnic in arhivov redko kje zadovoljivo. Tam, kjer že dlje časa obstajajo razna profesionalna združenja, so razmere malce boljše, v primerjavi z državami, kjer so takšna profesionalna združenja slabše razvita. Splošni vtis o tem področju družbe pa ni rožnat. V primerjavi z drugimi strokami so knjižnice, informacijske znanosti, arhivi manj ugledni in prepoznavni. Arhetipska podoba delavca z informacijami je znana vsem (Bowden 1989, 11).

Arhivisti, knjižničarji, dokumentaristi in drugi informacijski profesionalci – vsem so skupna ohranjanje, organizacija in uporaba informacij. Njihovo delo podpira državno informacijsko infrastrukturo in sisteme, ki bodo pripomogli k najboljši možni uporabi informacij, ki jih ljudje potrebujejo (Rhoads 1983, 51). Knjižnice, informacijske znanosti in arhivi so nekakšne podporne službe, ki svoje usluge nudijo drugim poklicem. Brez informacij, ki jih posredujejo, bi slednji le s težavo delovali (Bowden 1989, 13). Arhivist je nekaj več (v smislu drugačnosti) kot knjižničar posebne vrste, kot se včasih sliši v javnosti. Javnost je glavni uporabnik uslug, ki jih nudijo institucije, kot so arhivi in knjižnice.

Žumer (2000, 16) pravi, da navadnega državljana oziroma uporabnika arhivskega gradiva ne zanima, ali je neko gradivo knjižnično gradivo, arhivalija ali muzealija. Zanj je pomembno edino, da gradivo obstaja, da je dostopno in da je uporabno kot zgodovinski vir. Za končnega uporabnika gradiva ni pomembno, kje dostopa do gradiva, na primer, v kateri ustanovi bo pregledoval gradivo. Uporabnik zato običajno niti ne loči arhiva od muzeja.

Povprečni človek ima o arhivistu neko stereotipno podobo – »človek, ki v zaprašenih sobah premetava orumenele stare papirje in se izgublja v preteklosti«. Za veliko ljudi so arhivi neznanka ali celo nepotrebne institucije, kar gre pripisovati družbeni klimi, saj se šele v

zadnjih letih v šolah izpostavljajo tudi arhivi kot ustanove, ki skrbijo za oziroma nudijo kulturne dobrine. Odnos arhiv – uporabnik ne more biti samo enosmeren, naj bo vzajemen. Ob obojestranskem zanimanju se lahko najde skupni interes. V tem odnosu je arhivist v prednosti, kajti arhivist lahko pogreša uporabnika, uporabnik pa ne more opravljati dela v arhivu brez arhivista (Gabrič 2001, 45–46).

Kot navaja Drnovšek (2001, 39), so lokalna (regionalna) zgodovina in zgodovinski oz. pokrajinski arhivi tesno povezani, saj slednji dajejo svoj prispevek k proučevanju lokalne zgodovine. Čeprav je treba poudariti, da marsikje to ni prednostna naloga arhivov, se je treba zavedati dejstva, da enega brez drugega ni. Privrženost lokalnemu se čuti na političnem, gospodarskem in kulturnem področju, kar vključuje tudi arhivistiko. Tam, kjer najdemo močno regionalno pripadnost (»zavest«), lahko vidimo tudi tesen stik med zgodovinarji in arhivisti. Videli bomo, da ZAC prispeva svoj delež k proučevanju zgodovine Celja in okolice.

3 ŠTUDIJA PRIMERA: ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

Pod študijo primera razumemo natančno preučevanje enega samega primerka neke stvari. Lahko gre za preučevanje posamezne institucije, osebe, skupnosti, družbene skupine ali dogodka. Howard Becker pravi, da lahko na tak način pridemo do vsestranskega razumevanja skupine, ki jo opazujemo. Pomanjkljivost raziskovanja s študijo primera je nezmožnost posploševanja na podlagi pridobljenih ugotovitev (Haralambos in Holborn 2001, 841).

3.1 OD ZAČETKOV DO DANAŠNJIH DNI

Za boljše razumevanje delovanja Zgodovinskega arhiva Celje je treba omeniti njegov razvoj skozi zgodovino in okoliščine, v katerih je deloval, saj so le-te vplivale na delo arhiva. V nadaljevanju navajam, kako Cvelfar (2006, 9–29) opisuje zgodovino arhiva.

ZAC je leta 2006 praznoval petdesetletnico, toda zgodovina zbiranja podatkov na tem območju sega daleč nazaj, kar okoli dvesto let v preteklost. Že takrat je razno gradivo s področja slovenske Štajerske začel zbirati Štajerski deželni arhiv. Gre predvsem za gradivo mest, trgov, župnij, samostanov itd. Veliko tovrstnega gradiva se zato danes nahaja v Gradcu. Kljub temu pa precej gradiva ostane pri tukajšnjih ustvarjalcih – od zapisnikov, sodnih spisov, do zemljiških knjig. Za časa Habsburške monarhije so se deželni arhivi razvijali v povezavi z muzeji, kar velja tudi za arhive na nižji ravni. Leta 1882 v Celju ustanovijo Muzejsko društvo in pod njegovim okriljem nastane Mestni muzej, ki je zbiral tudi arhivsko gradivo. Omenjena letnica predstavlja začetek arhivske dejavnosti v Celju. Leta 1906 je bil ustanovljen arhiv Štajerskega namestništva, ki pa zaradi kratkega obstoja, samo do 1918, ni pustil vidnejših sledi.

Druga svetovna vojna je močno prizadela arhivsko gradivo, ki je bilo poškodovano ali pa se je izgubilo. Arhivalije je po Štajerski zbiral Reichgauarchiv. Izginili so arhivi celjskega okrajnega glavarstva, sreskega načelstva, nekaterih občin in društev.

Po vojni je arhivsko gradivo zbiral Zbirni okrožni center. Mestni muzej je to gradivo prevzel ob preselitvi v Staro grofijo. Arhivsko gradivo Mestne občine Celje so po vojni pospravili v prostore starega magistrata (danes Muzej novejše zgodovine). Ko so te prostore na magistratu

potrebovali za druge namene, so se gradiva želeli znebiti, a so nekateri posamezniki to uspeli preprečiti in gradivo prepeljejo v stavbo, v kateri se danes nahaja Zdravstveni dom Celje, ki pa ga je leta 1954 zalila poplava. Večino gradiva so vseeno uspeli rešiti. Leta 1956 je Občinski ljudski odbor Celje potrdil ustanovitev ustanove »Arhiv« s sedežem v Celju z nalogo zbiranja, urejanja ter varovanja gradiva celjskih organov in ustanov kot tudi gradiva v mejah celjskega okraja. Do potrditve pride tudi na državnem nivoju. Tako je arhiv v svoje upravljanje dobil gradivo, ki sta ga prej imela v lasti Občinski odbor Celje (danes Mestna občina Celje) in Mestni muzej (današnji Pokrajinski muzej). Vodja oziroma upravitelj je postal profesor na celjski gimnaziji Janko Orožen, ki je že 1954 pomembno pomagal pri reševanju poplavljenega gradiva. V prvih letih delovanja se je količina prejetega materiala povečevala. Prva leta je arhiv deloval le »na papirju«. 1961 je dobil svoje prve prostore na Vodnikovi ulici, v katerih je bilo le najosnovnejše pohištvo s skromno opremo. Spomladi leta 1963 se je preselil v prostore v pritličju Protasijevega dvorca, kjer je »začasno« ostal kar 40 let. V Protasijevem dvorcu so zbrali gradiva, ki so se do takrat nahajala na več lokacijah, razpršena po vsem mestu. V dvorcu začnejo sprejemati tudi prve stranke, ki gradivo uporabljajo v znanstvene namene. Sredstva za delovanje prispeva Sklad za kulturo in znanost Občinske skupščine Celje.

Celjski arhiv je prvi statut dobil 13. novembra 1963 oziroma dober mesec po tem, ko ga je potrdila občinska skupščina. Uradni naziv arhiva je postal »Mestni arhiv v Celju s sedežem v Celju«, deloval pa je kot samostojni zavod. Ustanovitelj je bil Občinski ljudski odbor Celje. Meje njegovega delovanja so bile enake mejam celjskega okraja. Opremljen je bil kot »kulturno-prosvetni in zgodovinsko-znanstveni zavod splošnega arhivskega tipa«. Vodstvo sta predstavljala upravni odbor in upravnik, ki ga postavlja in razrešuje ustanovitelj, tj. Občinski ljudski odbor Celje. Leta 1964 se je povečal obseg prostorov. Prelomnico predstavlja leto 1965, ko se je Mestni arhiv v Celju preimenoval v Zgodovinski arhiv, s čimer je pridobil na medobčinskem pomenu. Leta 1965 so ustanovili zunanjo službo, ki je poskušala ugotoviti, koliko arhivskega gradiva se nahaja pri ustvarjalcih. Eno leto kasneje je arhiv izstavil cenik svojih storitev. Istega leta so se pričele razprave o združitvi arhiva in muzeja zavoljo racionalizacije poslovanja arhiva, saj so arhivu očitali neopazen napredek. Arhivska stroka in zaposleni v arhivu so se glede tega predloga negativno izrekli, saj se muzejsko in arhivsko delo ločita tako po ciljih kot metodah. Po njihovem mnenju bi združitev z muzejem predstavljala korak nazaj.

Teritorialno delovanje arhiva se je razširilo – obsegal je 11 občin, kar predstavlja celotno območje nekdanjega celjskega okraja. Nekoliko kasneje so priključili še tri zasavske občine. V Zasavju so odprli zbirni center za arhivsko gradivo. Arhiv je postal regijski. Sredstva za delovanje so zagotavljale občine, ki jih arhiv pokriva, marsikatera občina pa v svojem proračunu ni imela načrtovanega denarja za arhiv, zato je bilo dejanskih finančnih sredstev zelo malo.

Leta 1970 so bila skladišča polno zasedena in večina (kar tri četrtine) depojev neustreznih. Nova prevzemanja materialov so bila onemogočena. V naslednjih letih je občina dobila še nekaj prostorov v Protasijevem dvorcu. V sedemdesetih letih so arhiv tako pestile številne kadrovske in prostorske stiske. Strokovni kadri so bili slabi, ustrezno kvalificiranih delavcev je primanjkovalo. Arhiv pa je ves ta čas iskal primernejšo lokacijo. Pojavil se je predlog o preselitvi prostorov v Spodnji grad. Predlog je bil zavrjen zaradi nesmotnosti oz. neekonomičnosti preureditve objekta v arhivske namene.

Osemdeseta leta so prinesla notranjo reorganizacijo, predvsem spremembe namembnosti obstoječih prostorov. Kljub težavam se je »arhiv počasi razvijal v samostojen organizem, ki si je iz prvotnega pasivnega zbiranja, urejanja in čuvanja gradiva utrl pot do ustvarjalnega dialoga s tistimi, ki to gradivo ustvarjajo, pa tudi s tistimi, ki o arhivistični dejavnosti do nedavnega niso nič vedeli« (Cvelfar 2006, 23). Kmalu je prišlo do tesnejšega sodelovanja z bližnjim mariborskim in ptujskim arhivom. Prvo razstavo so organizirali leta 1981, ki je bila zaradi neustreznih prostorov celjskega arhiva postavljena v takratnem Muzeju revolucije. Prvo lastno razstavo so priredili ob 25-letnici svojega delovanja, tudi leta 1981. Leta 1987 so izdali prvi inventar pod imenom »Mestni ljudski odbor Celje«. Leta 1988 zaradi neprimernih prostorov (zelo suhi oz. vlažni depoji) ni sprejemal novega gradiva, ni imel čitalnice, ni mogel sprejemati šolarjev, niti organizirati predavanj. Arhiv pa je po drugi strani začel razvijati druge dejavnosti, kot so strokovna obdelava arhivskih fondov, znanstveno-raziskovalno delo, izdajateljska dejavnost. Zvišala se je tudi izobrazbena raven zaposlenih.

Prostorska stiska je bila stalnica tudi v devetdesetih letih. Arhiv je nekaj prostorov pridobil v Mrzlavi vasi pri Brežicah. Mestna občina Celje je leta 1996 za novo lokacijo predlagala zgradbo skladišča podjetja Tkanine, vendar se zadeva nekaj časa ni premaknila. Arhiv je leta 1998 z občinskega financiranja prešel na državno, kajti vlada je tega leta sprejela sklep o ustanovitvi javnega zavoda Zgodovinski arhiv Celje. V letu 2000 se je začela preureditev

Tkanine v arhivske namene. Selitev se je leto kasneje tudi dejansko začela. Celjski arhiv je s selitvijo v nove prostore dobil primernejše delovne pogoje in ugodnejše razmere za hrambo dokumentov v depojih. Staro tehnično opremo je nadomestila nova, ustrežnejša. Arhiv se je začel vse bolj posluževati sodobnih digitalnih tehnik (digitaliziranja arhivskega gradiva). Prirejal je seminarje in izobraževanja za arhivske delavce kot tudi opravljanje preizkusov strokovne usposobljenosti. Vse več je bilo stikov z lokalnimi osnovnimi in srednjimi šolami. Zgodovinski arhiv ima zdaj vse prostore »pod eno streho«, prejšnji prostori so se namreč nahajali kar na treh različnih lokacijah.

3.2 SPLOŠNI PODATKI

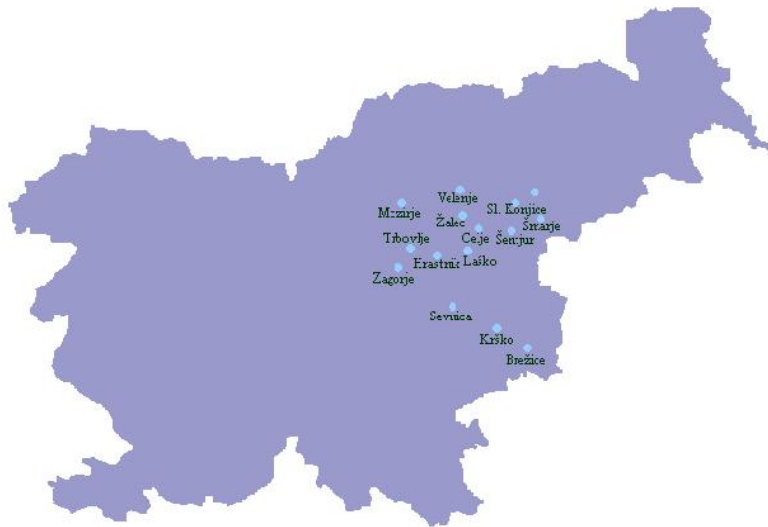
Zgodovinski arhiv Celje je tretji največji tovrstni javni zavod v Sloveniji. Je državna institucija, ki deluje predvsem na regionalnem nivoju in v teritorialnem smislu svoje delo opravlja na območju štirinajstih upravnih enot (Poslovno poročilo za leto 2008, 2). Zgodovinski arhiv Celje je stoo odstotno financiran od države, podrejen je Ministrstvu za kulturo, pri svojem delovanju pa je samostojen. Od mestne občine Celje ne prejema finančnih sredstev, razen če se prijavi na javni razpis za določen projekt, in je izbran.

Javni zavod Zgodovinski arhiv Celje je registriran za (ibid.):

- dejavnost knjižnic, arhivov, muzejev in druge kulturne dejavnosti (od tega dejavnost knjižnic in dejavnost arhivov);
- obratovanje objektov za kulturne prireditve;
- izobraževanje odraslih in drugo izobraževanje (od tega drugo izobraževanje);
- računalništvo in z njim povezane dejavnosti (od tega dejavnosti, povezane z bazami podatkov);
- raziskovanje in razvoj (od tega raziskovanje in eksperimentalni razvoj na področju humanistike in družboslovja);
- fotografsko dejavnost (od tega izdelavo fotografij);
- založništvo, tiskarstvo (od tega izdajanje knjig, drugo založništvo, knjigoveštvo in dodelavo).

Zgodovinski arhiv Celje pokriva območje upravnih enot: Brežice, Celje, Hrastnik, Krško, Laško, Mozirje, Sevnica, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah, Trbovlje, Velenje, Zagorje ob Savi, Žalec.

Slika 3.1: Območje oziroma upravne enote, ki jih pokriva ZAC

Vir: Zgodovinski arhiv Celje 2009.

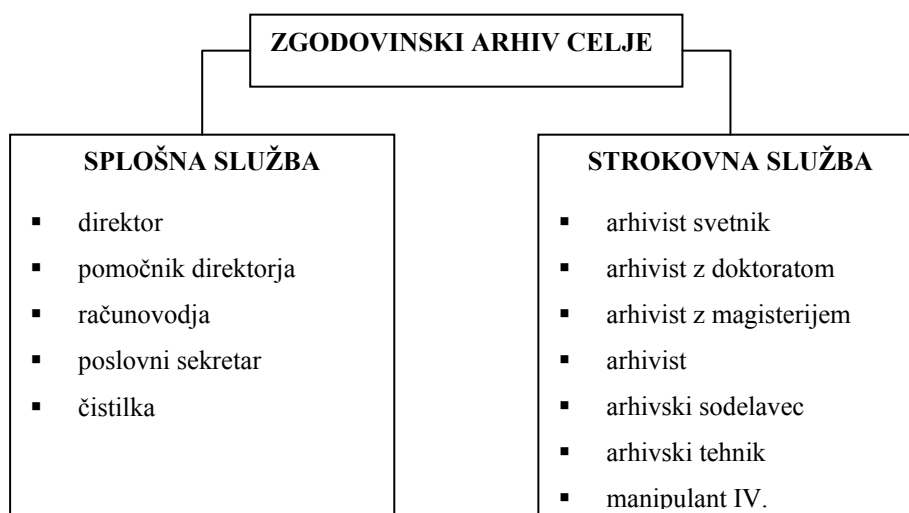
V letu 2008 je bilo v Zgodovinskem arhivu Celje redno zaposlenih 18 oseb, od tega je 14 strokovnih delavcev (med njimi je osem arhivistov), ostali pa delajo v splošni službi. Izobrazbena struktura zaposlenih je relativno visoka – štiri arhivisti z magisterijem, dva z doktoratom (Poslovno poročilo za leto 2008, 12–14). Arhiv od leta 2001 vodi mag. Bojan Cvelfar.

Površina prostorov arhiva znaša 5128 m², od tega je 2881 m² arhivskih depojev. Arhiv hrani okoli 6000 tekočih metrov (tm) arhivskega gradiva. Arhivski depoji so opremljeni s kovinskimi policami, omarami in predalniki. Eden od večjih problemov, s katerimi se soočajo v arhivu, je pomanjkanje kadra, zato si pomagajo s programi javnih del in zaposlitvami preko Zavoda za zaposlovanje in evropskih sredstev. Težave se pojavljajo tudi na strokovnem področju, in sicer pri prevzemih arhivskega gradiva ter urejanju že prevzetega gradiva v arhiv. Na objektu, v katerem se nahaja arhiv, bi bilo treba zamenjati del strehe in urediti klimatizacijo v arhivskih depojih. V poletnih mesecih v depojih prihaja do previsokih temperatur in presuhega zraka. Rešitev vidijo v namestitvi prezračevalnih naprav, kakršne poznajo v sodobnih arhivih po svetu. To problematiko bo treba rešiti v prihodnjih letih (Poslovno poročilo za leto 2008; Program varstva arhivskega gradiva za leto 2009).

3.2.1 Notranja organizacija Zgodovinskega arhiva Celje

Dejavnosti arhiva se izvajajo v dveh notranjih organizacijskih enotah: splošni službi in strokovni službi oziroma oddelkih.

Slika 3.2: Organigram ZAC

Vir: Pravilnik o notranji organizaciji in sistematizaciji delovnih mest Zgodovinskega arhiva Celje (2008, 2).

Strokovno delo se izvaja na naslednjih oddelkih:

- oddelku za starejše gradivo do 1850,
- oddelku za gradivo uprave in informatiko,
- oddelku za gradivo pravosodja,
- oddelku za gradivo gospodarstva,
- oddelkih za gradivo vzgojno-izobraževalnih in političnih organizacij,
- oddelku za gradivo zdravstvenih in socialnih ustanov ter pedagoško dejavnost,
- oddelku za gradivo kulturnih in znanstvenih ustanov, društev in ostale zasebne provenience ter za zbirke, kartografsko gradivo in fototeko,
- oddelku za uporabo arhivskega gradiva in v knjižnici.

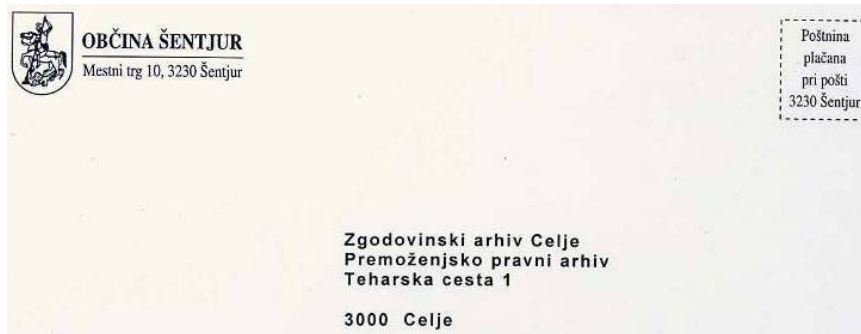
Direktor arhiva neposredno vodi splošno in strokovno službo. Za izvedbo nalog, ki zahtevajo sodelovanje delavcev iz različnih strok, se lahko oblikujejo projektne ali delovne skupine, komisije ter ostale oblike sodelovanja, ki jih določa direktor arhiva (Pravilnik o notranji organizaciji in sistematizaciji delovnih mest Zgodovinskega arhiva Celje 2008, 2).

Vsak arhivist, zaposlen v celjskem arhivu, ima svoje področje, ki ga pokriva. To pomeni, da ima vsak svoj krog ustvarjalcev arhivskega gradiva, ki jih redno obiskuje ter jih tudi osebno pozna. Ravno osebni stik (gre zlasti za manj formalen odnos, širjenje socialne mreže, dobro poznavanje ustvarjalca) je tisto, na kar dajejo v Zgodovinskem arhivu Celje precejšen poudarek. Arhivisti načeloma prvi stik vzpostavijo že pred prevzemom gradiva v arhiv. V ZAC so ugotovili, da ima takšen način dela številne prednosti, saj je delo olajšano tako arhivistom kot ustvarjalcem, ki so sprejeli in podpirajo tak pristop. Pogosto jih ljudje še vedno dojemajo kot nekakšno inšpekcijo, pogosto se skušajo izogniti oddaji gradiva z različnimi izgovori, zato se arhivisti zatekajo k očitno učinkovitejšemu neformalnemu pristopu.

Zgodovinski arhiv Celje je samo še eden od številnih ponudnikov raznolike kulturne ponudbe v Celju. Skuša sodelovati na različnih (kulturnih) dogodkih, ki se dogajajo v mestu ob Savinji. »Sistematično delo na področju popularizacije dela in vloge arhiva rojeva sadove,« pravi Aristovnikova (2006b, 127). Za izvajanje javne službe in programa je na voljo vedno manj sredstev, zato bi bilo smiselno razmisliti o nekakšnem »nadomestilu za uporabo arhivskega gradiva« in o zaračunavanju izdajanja potrdil. Nekaj podobnega poznajo v Avstriji. Zaračunavali bi vpogled v originalne dokumente, v digitalizirane pa ne (Poslovno poročilo za leto 2008, 6).

Arhiv v vsakodnevnom poslovanju naleti na nenavadnosti. Marsikdo, ki je imel opravke z arhivom, ne pozna pravega imena arhiva, zato prihaja do komičnih poimenovanj in, recimo temu, fantomskih ustanov. Vseeno pa je pošta nekako našla pot do arhiva. Zgodovinski arhiv Celje so nekatere stranke poimenoval takole: Arhiv Celje; Zgodovinski arhiv Slovenije; Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota Celje; Zgodovinski arhiv Celje – Premoženjskopравни arhiv; Zgodovinski inštitut Celje. V arhivu so se enostavno odločili, da bodo primerke teh pisem ohranili kot nekakšno zanimivost. Tovrstne napake lahko uporabimo kot enega od kazalcev nepoznavanja arhiva, kajti opazimo, da je takšnih primerov več in da ne gre za osamljene primere.

Slika 3.3: Primer pisma z napačnim poimenovanjem s strani upravne enote

Vir: Zgodovinski arhiv Celje.

Arhivska zgradba služi svojemu namenu, če ustrezno ščiti gradiva in če nudi primeren, udoben, varen dostop vsem, ki želijo gradiva uporabljati ali tam delati. Kar se tiče dostopa do arhivske institucije, naj bo ta enostaven. Bližina sorodnim ustanovam, kot so muzeji ali knjižnice, je lahko za uporabnika prednost (Forde 2007, 55–56). Zgodovinski arhiv Celje se nahaja na atraktivni lokaciji tik ob železniški postaji v bližini središča mesta. Sorodne (kulturne, zgodovinske, znanstvene) institucije niso daleč, kar je lahko prednost. Lastnik objekta, v katerem se nahaja arhiv, je država.

Nenazadnje bi bilo treba izpostaviti še označenost poti do ZAC, ki ni dobra, k čemer je prispeval tudi dogodek iz ne tako daljne preteklosti. Pri obnavljanju glavne prometnice skozi Celje (Aškerčeva ulica – Mariborska cesta), blizu katere se nahaja ZAC, so z bližnjega križišča umaknili oznako (tablo), ki je usmerjala k arhivu. Po končanih delih table niso vrnili na prvotno mesto, zato je celjski arhiv večkrat opozarjal na problem. Trenutno stanje je takšno, da table na tem mestu ni. Označevanje je nasploh slabo, v bližini arhiva ni tabel, ki bi usmerjale ljudi, čeprav gre za mestno središče (najdejo pa se table, ki opozarjajo na druge ustanove).

3.3 ZBIRKE IN FONDI ZGODOVINSKEGA ARHIVA CELJE

ZAC hrani gradivo, razvrščeno v 1295 fondov in zbirk. Ustvarjalcev arhivskega gradiva je 460, na leto skušajo obiskati vsaj sto ustvarjalcev. Gradivo, ki ga hranijo v celjskem arhivu, lahko strnemo v sledeče kategorije oziroma področja:

- *Gradivo izpred 1850* – v zbirko spadajo listine, rokopisi, urbarji, gradivo o cehih, darovnice, geografske karte, grafike krajev, fondi s področja uprave, gospodarstva, sodstva, šolskih, verskih in drugih ustanov, nastali pred letom 1850. Tu najdemo zbirke najstarejših arhivskih dokumentov, ki jih hranijo v ZAC. Zbirko listin sestavljajo različni zapisi pravnih dejanj s področij podelitve posebnih pravic, prometa z nepremičninami, vzgoje in izobraževanja. Najstarejši dokument, ki ga hrani ZAC, je rokopis iz 13. stoletja. Gre za prepis privilegijev Žičke kartuzije. Zbirka urbarjev nudi vpogled v gospodarsko zgodovino območja, ki ga pokriva celjski arhiv. Cehovska zbirka pokriva mestno cehovsko obrt. V zbirki geografskih kart in grafik najdemo zemljevide ter upodobitve štajerskih krajev pred letom 1850. Upravni fondi izpred 1850 hranijo gradivo o nekdanjem okrožnem uradu, mestnem magistratu itd. V zbirki pravosodnih organov najdemo arhivsko gradivo nekdanjih sodišč. V zbirko je uvrščeno še arhivsko gradivo celjske gimnazije, osnovnih šol, samostanov, župnij (Žižek 2006, 33–42);
- *Upravni organi* – zbirke arhivskega gradiva upravnih organov, ki so delovali v 19. in 20. stoletju na območju, ki ga pokriva Zgodovinski arhiv Celje. Starejše, kot je gradivo, manj se ga je ohranilo na terenu (vzroki uničenja so bili različni). Gre za gradivo okrožnih uradov, občin, magistratov. Količinsko in vsebinsko je najbolje ohranjeno upravno gradivo upravnih organov, ki so delovali od leta 1945 do leta 1994 (Zdovc 2006, 43–52);
- *Pravosodni organi* – vključuje arhivska gradiva pravosodja (sodišč, notariatov, tožilstva, zemljiške knjige oziroma njenih delov itd.) (Bukošek 2006, 53-76);
- *Arhivsko gradivo s področja gospodarstva* – gradivo gospodarskih organizacij oziroma arhivi posameznih delujočih in že propadlih podjetij (razna poslovna združenja, hranilnice in banke, energetika, industrija, obrt, trgovina, gostinstvo, zadruga, kmetijstvo, storitvene dejavnosti itd.) (Batagelj 2006, 77–83);
- *Vzgojno-izobraževalne ustanove* – zbirka dokumentacije osnovnih in srednjih šol ter vrtcev (matične knjige, šolske kronike, zapisniki sej, letni delovni načrti šol, letna organizacijska poročila, javne listine (spričevala, potrdila, obvestila), evidence) (Zajc-Cizelj 2006b, 85–94);
- *Zdravstvo in socialno varstvo* – oddelek, ki hrani tovrstno gradivo, je nastal leta 2004 (prej je bil ta oddelek drugače organiziran). Oddelek pokriva naslednje ustvarjalce: zdravstvene domove, bolnišnice, lekarne, skupnost zavodov osnovne zdravstvene dejavnosti, centre za socialno delo, domove za upokoјence, zavode za usposabljanje, zavod za zdravstveno zavarovanje, Vzajemno zdravstveno zavarovalnico, vzgojno posvetovalnico. Tega gradiva je v arhivu najmanj (Aristovnik 2006a, 95–98).

- *Družbenopolitične organizacije (DPO)* – DPO predstavljajo najširšo obliko prostovoljnega in svobodnega združevanja, v katerih so ljudje uveljavljali svoje interese in delujejo v skladu s statutom organizacije, kot so Socialistična zveza delovnega ljudstva, Zveza komunistov, Zveza mladine, Zveza socialistične mladine, Zveza sindikatov, Zveza združenj borcev narodno-osvobodilne vojske. Nastala dokumentacija (zapisniki, poročila o delu, statuti, poslovniki, evidence, glasila in publikacije itd.) daje širok vpogled v razvoj družbe in družbenih dejavnosti (Zajc-Cizelj 2006a, 99–109);
- *Kultura, šport, rekreacija, rodbinski in osebni fondi, društva in zveze, fototeke in zbirke* – ustvarjalci arhivskega gradiva, ki še delujejo ali pa ne. Ustvarjalci so knjižnice, kulturni centri in zavodi, muzeji, gledališče, galerija, mladinski centri, športni zavodi, društva in pomembni posamezniki. Nekateri ustvarjalci gradiva še niso predali arhivu, ker je premlado, zato je več materiala od ustvarjalcev, ki ne delujejo več. Vrste gradiv, ki jih hrani arhiv, so različne: fotografije, plakati, skice, razglednice; gradivo, ki so ga zbirali ali ustvarili posamezniki, zbirke osebnih dokumentov (Himmelreich 2006, 111–115)

Zgodovinski arhiv ne zbira arhivskega gradiva društev (razen, če so financirani iz javnih sredstev), zasebnih gospodarskih družb in političnih strank. Kljub temu pa so samoiniciativno na lokalni ravni začeli zbirati volilni propagandni material z željo, da ga ohranijo.

Seveda v ZAC obstaja želja, da določeno gradivo pride v njihovo ustanovo. V Celje si želijo vrniti »Zbirko listin Celjskih grofov«, ki se trenutno nahaja v državnem arhivu, kajti ti dokumenti naj bi sodili v Celje. Zdaj, ko je na voljo sodobno opremljen prostor za posebne zbirke, naj ne bi bilo več strokovnih preprek za premestitev (Poslovno poročilo za leto 2008, 5). V arhivu si še želijo vzpostaviti stik z lastniki pomembnejšega zasebnega arhivskega gradiva in takšno gradivo pripeljati v arhiv preko posoje ali odkupov.

3.4 JAVNI PROGRAMI

Javni programi služijo kot posredniki med javnostjo in arhivom. Kljub temu, da je osnovna naloga arhivov ohranjati gradiva ter zbirati historične resurse, je vsa dejavnost zama, če gradiva ostanejo neuporabljena. Z dejavnostmi, namenjenimi javnosti, se promovirajo arhivski cilji, širi in spodbuja se raba historičnih virov, javnost se ozavešča o pomenu arhivskih ustanov. Za programe, namenjene javnosti, se uporabljajo različni termini: izobraževalni programi, servisne službe itd. V začetku so bili ciljna skupina arhivov

izobraženci, intelektualci, ki so jim bili programi namenjeni. Arhivi so bili za elitne skupine, širše javnosti se ni upoštevalo. Namen programa in ciljna skupina morata biti natančno definirana. Program naj bo koristen in zanimiv za ljudi (Roe 1988, 218–219).

Ko se je ZAC preselil v nove prostore, so vse osnovne in srednje šole, ki jih pokrivajo, z dopisom povabili k sodelovanju. Najpogostejša oblika sodelovanja je splošna izobraževalna ura v arhivu, ki je rezultat sodelovanja med slovenskimi arhivisti in Zavodom za šolstvo Republike Slovenije. Pozitivni odzivi obiskovalcev in pogosto vsakoletno vračanje šolskih skupin so dokaz o spreminjanju podobe arhiva v javnosti in dokaz uspešnosti odpiranja arhiva javnosti (Aristovnik 2006b, 127). Ker ne pobirajo vstopnine, je to ena od majhnih, toda pomembnih prednosti pri obisku šolskih skupin. Celjski arhiv obiskujejo zlasti lokalne osnovne in srednje šole, ki so jim namenjeni različni programi z možnostjo delavnic. ZAC tako izvaja več programov, namenjenih različnim skupinam. Nekatere šole že imajo »tradicijo« obiska v zgodovinskem arhivu in ga obiščejo vsako leto, zato obstaja neka kontinuiteta pri obisku šolskih skupin, kar pomeni, da ZAC vsako leto obiščejo več ali manj iste šole. V letu 2008 so bili obiski šolskih in drugih skupin nekoliko manjši zaradi bolniške odsotnosti zaposlene pri njihovi pedagoški dejavnosti.

Obisk šolskih skupin ponavadi poteka po ustaljenem razporedu: učenci si ogledajo kratki predstavitveni film o arhivu. Zaradi precejšnje velikosti razredov se običajno razdelijo v dve skupini. Medtem ko gre ena skupina na sprehod po arhivu in skladišču gradiva, si druga skupina ogleda aktualno razstavo. Skupino učencev ali dijakov navadno sprejmeta dva arhivista. Največja težava pri teh obiskih po mnenju direktorja arhiva je čas. Šole obisku ponavadi namenijo učno uro (včasih tudi dve uri), kar znaša 45 minut. To pa je premalo, da bi se resneje spoznal arhiv in njegov način delovanja. Obenem je treba upoštevati še čas, ki je potreben, da učenci s profesorjem pridejo do arhiva. Vsi ti faktorji odžirajo celoten čas, namenjen arhivu. Ker se večina celjskih šol nahaja v mestu ali vsaj blizu središča mesta, oddaljenost arhiva običajno ne predstavlja večje ovire.

V arhivu opažajo, da so učitelji in profesorji dokaj indiferentni do sekundarnega izobraževanja, da so takšne dejavnosti na splošno v šolah slabo razvite (npr. spoznavanje raznih institucij), čeprav je sodelovanje s šolami dobro. Želijo si izboljšati sodelovanje s šolami. Mora se izpostaviti, da je tovrstna dejavnost za arhiv sekundarnega pomena, vseeno pa ji pripisujejo precejšen pomen.

3.4.1 Programi, namenjeni izobraževalnim ustanovam

Redni programi, namenjeni osnovnim šolam (Zgodovinski arhiv Celje 2009):

- *Šolska učna ura v arhivu – predstavitev arhiva in njegove dejavnosti:* kot pove že ime programa, gre za šolsko uro v arhivu. Udeleženci spoznajo osnovne pojme s področij zgodovine, arhivistike, vrste arhivskega gradiva, kako varovati in uporabljati arhivsko gradivo, spoznajo (pisano) kulturno dediščino, poučeni so o razlikah med arhivi in muzeji (ravno izpostavljanje teh razlik je očitno na primeru učnega lista) itd. Delo poteka v skupinah z metodami sodelovalnega učenja. Otroci ponavadi dobijo učni list, ki ga sproti rešujejo (glej Prilogo A). V program je vključen ogled restavratorske delavnice, arhivskega skladišča in arhivske čitalnice. Cilj učne ure je posredovati osnovna spoznanja o različnih vrstah arhivskega gradiva in njihovega pomena, se naučiti ravnanja z dokumenti, se seznaniti z vlogo virov in razviti možnost uporabe virov. Program je rezultat kooperacije več slovenskih arhivov in Zavoda RS za šolstvo.
- *Cehi:* gre za dopolnilno učno uro, in sicer za predstavitev cehev kot interesnih, poklicnih in verskih združenja. Spoznata se vpliv in način delovanja cehev. Učenci spoznajo, kako je bila organizirana obrt pred industrializacijo (percepcija predmodernih rokodelskih asociacij kot družbenega gibalnega središča). Program traja dve uri ali po dogovoru. Za skupine do 10 oseb.

Redni programi, namenjeni srednjim šolam (Zgodovinski arhiv Celje 2009):

- *Arhivi – varuhi kulturne dediščine:* dijaki spoznajo pomen in dejavnosti arhivov, vrste arhivskega gradiva, načine varovanja gradiva, delo arhivistov. Naučijo se poiskati gradivo o določeni tematiki. Dijaki si ogledajo arhivsko čitalnico, arhivsko skladišče, restavratorsko delavnico. Program traja 4–6 ur ali po dogovoru. Za skupine do 10 dijakov.
- *Cehi:* gre za enak program, kot ga izvajajo za osnovne šole.
- *Oblike in razširjenost slovenskih osebnih imen:* dijaki spoznajo, katera moška in ženska imena so bila razširjena v letih 1880–1885, 1910–1915 in 1935–1940. Primerjajo jih z današnjim stanjem. Ker pri delu uporabljajo notarske zapise, se obenem seznanijo z notarskimi zapisi. Program traja 4–8 ur ali po dogovoru. Za skupine do 10 dijakov.
- *Podoba Celja nekoč in danes:* spoznavanje podob Celja, kot je prikazano v arhivskem gradivu (npr. na fotografijah in razglednicah med leti 1876 in 2004) in primerjava z

današnjim stanjem. Evidentiranje razlik poteka na terenu. Program traja najmanj 8 ur ali po dogovoru. Za skupine do 10 dijakov.

- *Vsakdan v Celju v času prve svetovne vojne*: poudarek je na spoznavanju vsakdanjega življenja v mestu med prvo svetovno vojno. Gre za spoznavanje preskrbe, gospodarskih dejavnosti, vpliva vojne itd. Program traja dve uri. Za skupine do 25 dijakov.
- *Pravosodni organi in njihovo arhivsko gradivo*: dijakom se predstavi razvoj pravosodnih institucij, njihovo poslovanje, postopki valorizacije in urejanje arhivskega gradiva, ki nastane ob njihovem poslovanju. Ob zaključku programa naj bi udeleženec izdelal popis dela fonda, ki mu bo dan v obdelavo. Program traja dve uri ali po dogovoru. Za skupine do 10 dijakov.
- *Sejmi, gospodarske in obrtne razstave v 19. in prvi polovici 20. stoletja*: dijakom se predstavita vloga sejmov in njihov pomen za kmečko prebivalstvo. Prav tako se ponazori pomen gospodarskih in obrtnih razstav. Program traja dve uri ali po dogovoru. Za skupine do 10 dijakov.
- *Učna ura za dijake 3. letnika Poslovno-komercialne šole, smer poslovni tajnik*: glej program Šolska učna ura v arhivu.

3.4.2 Seminarji za delavce z dokumentarnim gradivom

ZAC je na podlagi 39. člena Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Ur. l. RS, 30/2006) in v skladu s 3. členom Pravilnika o strokovni usposobljenosti uslužbencev javnopravnih oseb ter delavcev ponudnikov storitev, ki delajo z dokumentarnim gradivom (Ur. l. RS, 132/2006), dolžan prirejati seminarje oziroma izobraževanja za strokovno izpopolnjevanje uslužbencev javnopravnih oseb, ki delajo z dokumentarnim gradivom. Na tak način se tisti, ki delajo z dokumentarnim gradivom, seznanijo s pravili, postopki, načini hranjenja, ravnanja itd. s tovrstnim gradivom ter dolžnostmi javnopravnih oseb pri poslovanju z dotičnim gradivom. Ob koncu seminarja udeleženci opravljajo preizkus usposobljenosti (Zgodovinski arhiv Celje 2009).

ZAC je s prirejanjem seminarjev za delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom, in opravljanjem preizkusov strokovne usposobljenosti resneje začel šele leta 2003. Seminarje organizira po skupinah za istovrstne ustvarjalce – upravo, sodstvo, šolstvo, socialo, kulturo, zdravstvo. Delavci bodo na osnovi pridobljenega znanja lažje organizirali svoje delo v smislu urejanja arhiva in sodelovanja z ZAC (Aristovnik 2006b, 125).

ZAC na leto izpelje približno 5–6 seminarjev ter okoli 100 izpitov. V povezavi z izvajanjem seminarjev je treba omeniti še to, da želijo v celjskem arhivu do leta 2011 doseči zastavljen cilj, da bi vsi delavci, ki delajo z dokumentarnim gradivom pri ustvarjalcih, imeli opravljen preizkus (Poslovno poročilo za leto 2008, 4).

3.5 DOGODKI, RAZSTAVE, PRIREDITVE

Arhivi marsikje tekmujejo z drugimi ustanovami, ki tudi nudijo kulturne programe ali vsebine, zato naj organizirajo razstave, ki zrcalijo edinstvenost in privlačnost arhivskih gradiv. Arhivske razstave naj služijo informiranju, izobraževanju, stimuliranju, zabavi javnosti. Če je razstava dobro organizirana, lahko pripomore k boljšemu razumevanju tako zgodovinskih dogodkov kot arhivov. Lahko pritegnejo nova finančna sredstva, namenjena novim razstavam ali raziskavam. Obseg razstave naj bo prilagojen potrebam, zmožnostim in resursom posamezne institucije. Vse razstave naj prispevajo k zadanem poslanstvu arhiva. Najprej je treba določiti skupino, ki ji bo namenjena razstava, kajti šele, ko imamo ta podatek, lahko razstavo ustrezno postavimo. Zaradi vitalnosti programa je zaželeno (letno) menjati postavitev. Poznamo dve vrsti arhivskih razstav: razstave, ki zadevajo določen subjekt ali objekt ali pa govorijo o kakšnem dogodku. Nato ločimo še razstave, ki predstavljajo delo, funkcije in pomen arhivskih ustanov. Zlasti tematske razstave običajno predstavljajo nek dogodek, predmet, tudi posameznika, ki je pomemben za lokalno skupnost ali celo državo. Preko razstav in sorodnih dogodkov ima ustanova priložnost razvijati svojo identiteto (Bradsher in Ritzenthaler 1988, 228–231). Razstave so za arhive pomembne, ker se na ta način odpirajo javnosti.

Zgrešene predstave, ki jih ima javnost o njih, lahko arhivi popravljajo z arhivskimi razstavami. Razstave se štejejo za kulturne dejavnosti arhivov v ožjem pomenu besede. Delo arhivov nasploh pa lahko štejemo za delo na področju kulture v širšem smislu. Pri arhivih je delovanje usmerjeno v prihodnost. S tem, ko služijo zgodovinski znanosti, ni odpravljen pomen arhivov, ki ga imajo za vsakdanje življenje (Vilfan in Žontar 1967, 42–43).

Nenazadnje je treba razstavo promovirati, če želimo, da doseže ciljno občinstvo. Poleg same razstave lahko arhiv pripravi spremljevalne dogodke, kot so predavanja, seminarji, okrogle mize, sprejemi in podobno. Navadno je ob razstavi izdan katalog, v katerem so navedeni razstavni eksponati (Bradsher in Ritzenthaler 1988, 238).

V ZAC povprečno organizirajo do dve razstavi na leto, pa tudi eno gostujočo. Razstave so vezane na sezono, skušajo pripraviti po eno razstavo na sezono. Za organizacijo vsake razstave je vsakič zadolžen drug arhivist, tako da se ob dveh razstavah na leto cikel obrne na štiri leta. Z drugimi besedami, arhivist naj bi vsaka štiri leta organiziral razstavo.

Velja poudariti, da je obisk v arhivu oz. dogodkov, ki so prirejeni pod njegovim okriljem, po opazanju direktorja mag. Bojana Cvelfarja, odvisen od letnega časa. V zimskih mesecih, predvsem v januarju in februarju opažajo porast števila obiskovalcev na razstavah in drugih dogodkih, medtem ko v poletnih mesecih beležijo upad le-tega.

Zgodovinski arhiv Celje razstave in druge dogodke napove na svoji spletni strani pod zavihkom Dogodki in razstave. Trenutna razstava je napovedana še na spletni strani Občine Celje pod Prireditvami.

V primerjavi z muzeji je obisk v arhivu brezplačen, toda večini ljudi arhivske ustanove niso toliko privlačne. V avli ZAC so uporabnikom oz. strankam na voljo informacijske zloženke kot tudi možnost nakupa številnih publikacij, ki so jih izdali v arhivu. Omenjene publikacije so na voljo še v nekaterih slovenskih knjigarnah. Prav tako se v avli nahaja tudi recepcija, na kateri usmerjajo obiskovalce.

3.5.1 Razstave

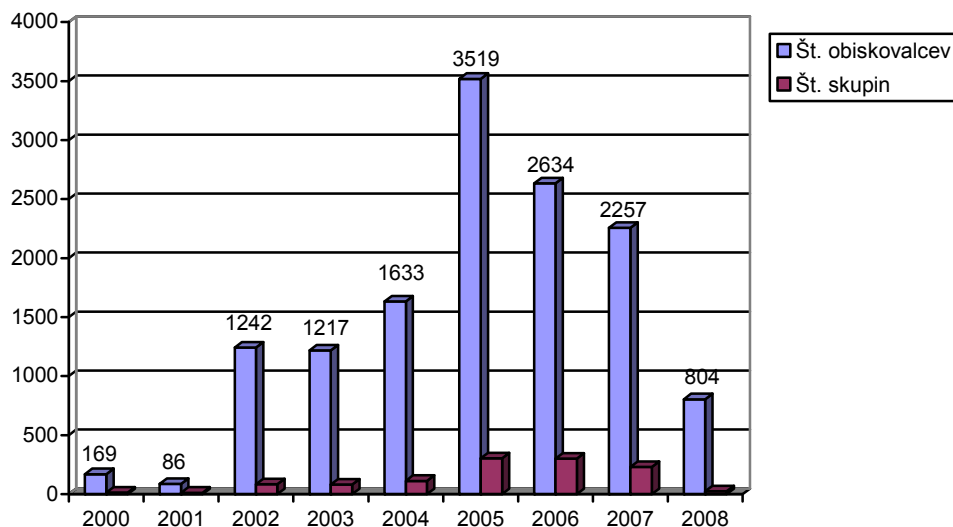
Da bi se arhivi približali ljudem v okolju, v katerem delujejo, ne smejo zanemariti lokalnih tem in postavitev v manjših krajih. Na tak način se vzpostavi močnejši čustveni odnos med gledalcem in razstavnim eksponatom, obiskovalci vzamejo razstavo za svojo. Kot ustanovo pa začutijo in sprejmejo tudi arhiv, saj ga ne jemljejo več kot nek oddaljen urad, ampak kot ustanovo, ki jim je blizu. Posledica je lahko večja pripravljenost za oddajanje arhivskega gradiva ali spoznanje, da stari dokumenti niso za odmet (Pavšič Milost 2000, 90).

V naslednjih vrsticah omenjam nekaj odmevnejših ter dobro obiskanih razstav. Arhiv je v letu 2002 pripravil več razstav – najboljše obiskani sta bili *Srečanje s celjskimi rokodelci* (997 obiskovalcev) in *Od načrta do stavbe* (632 obiskovalcev). Razstavo *O porušenih celjskih cerkvah* si je leta 2003 ogledalo dobrih tisoč ljudi, razstava se je nadaljevala še v leto 2004. Največji skok v številu obiskovalcev je viden v letu 2005, saj je ZAC takrat priredil dve odmevni razstavi: *Mesto v objemu voda: poplave v Celju v 20. st.* in *Mesto v senci gradu*. Priredili so tudi okroglo mizo na temo poplav, namenjeno širši javnosti, in izdali zbornik, saj so poplave vedno aktualna tematika v mestu ob Savinji. Obe razstavi sta zabeležili nad tisoč

obiskovalcev. Razstavo *Bombe na Celje: letalski napadi na Celje med drugo svetovno vojno* si je leta 2006 ogledalo 1842 ljudi (razstava se je nadaljevala iz 2005; skupaj je imela 2050 obiskovalcev). V letu 2007 je razstavo *Od pergamenta do e-zapisa* obiskalo nad tisoč ljudi. Zunaj prostorov arhiva pa so v galeriji Celjskega sejma na ogled postavili razstavo z imenom *“Mojster izdelek na ogled postavi” – celjske obrtne razstave nekoč in danes*, ki je zabeležila 9000 obiskovalcev. V letu 2008 se je iz preteklega leta nadaljevala poprej omenjena razstava. Istega leta so v sodelovanju z Istorijkim arhivom Pančevo organizirali razstavo *Zbirka obrtnih listin* (78 obiskovalcev). Trenutno razstavo *Načrti okrožnih inženirjev in mestnih zidarskih mojstrov na slovenskem Štajerskem v obdobju 1786–1849*, ki je rezultat sodelovanja s Pokrajinskim arhivom Maribor, si je do konca leta 2008 ogledalo 75 ljudi (Poročila o delu za leta 2000–2008).

Slika prikazuje število obiskovalcev oz. skupin skozi leta v arhivu.

Slika 3.4: Obiskanost Zgodovinskega arhiva Celje

Vir: Poročila o delu za leta 2000–2008.

V statistiko so zajeti obiski šolskih in drugih skupin kot tudi individualni obiskovalci. Zaradi odsotnosti ene izmed zaposlene je bilo manj obiskov različnih skupin v letu 2008. Kar zadeva razstave, gre v primeru ZAC predvsem za razstave s tematikami, ki so blizu lokalnemu prebivalstvu oz. samim Celjanom. ZAC se je leta 2000 nahajal še na stari lokaciji, kjer ga je pestila prostorska stiska, obenem pa ni bilo možnosti za organizacijo razstav. Po preselitvi v nove prostore, večje in privlačnejše za obiskovalce, so se odprle možnosti za organizacijo

razstav, kar je takoj prineslo uspeh. Prostorska stiska je bistveno zaznamovala delovanje ZAC, v novih prostorih je dobesedno na novo zaživel.

3.5.2 Dan odprtih vrat

ZAC vsako leto 3. decembra, ob rojstnem dnevu Franceta Prešerna, priredi dan odprtih vrat. Ta datum je sicer izbran za vseslovenski dan kulture z imenom "Dan odprtih vrat slovenske kulture", tako da na ta dan veliko kulturnih ustanov odpre svoja vrata in obiskovalcem ponudi (brezplačne) ogled. Organizacija takšnega dogodka ni predpisana ali nujna, vsaka posamezna ustanova se odloči, ali ga bo izpeljala. Ministrstvo za kulturo je ob dnevu odprtih vrat izdalo brošuro z vsemi »odprtimi« ustanovami ter institucijami, med njimi je bil naveden tudi ZAC s svojo ponudbo.

ZAC se za organizacijo odloči vsako leto. Decembra 2008 je obiskovalcem ponudil ogled razstave *"Načrti okrožnih inženirjev in mestnih zidarskih mojstrov na slovenskem Štajerskem v obdobju 1786–1849"*, ki je tako ali tako že postavljena na ogled v arhivu, kot tudi možnost ogleda arhivskih prostorov. Ogledi so bili možni od 9. do 17. ure. Na ta dan je arhiv obiskalo približno enajst ljudi, ki so se odločili priti izključno zaradi dneva odprtih vrat. Obiskovalci so za dneve odprtih vrat izvedeli iz medijev, zlasti na televiziji ali radiu. Na prvi pogled se število zdi zelo majhno, velja pa poudariti, da ni nepričakovano. Prva leta po preselitvi v sedanjo zgradbo je bila obiskanost na dan odprtih vrat večja, nato pa se je z leti zmanjševala, zato je takšen obisk ob dnevu odprtih vrat pričakovan.

V začetku februarja je bil v Celju prirejen sklop prireditev pod skupnim imenom Dnevi kulture 2009. Organizator je bil Zavod za kulturne prireditve in turizem Celeia Celje. Prireditve je potekala na različnih lokacijah v Celju, s svojim programom pa so sodelovale številne kulturne ustanove, ki so se odzvale povabilu. Sodelovanju se je pridružil Zgodovinski arhiv Celje z razstavljanjem na enem od glavnih dogodkov, Sejmu KULTURA 2009 (5. 2.– 6. 2. 2009), na katerem so imeli svojo stojnico, na kateri so prikazali izdelavo pečata, stare pisave in kazali predstavitveni film o arhivu. Izdelava pečatnika je bila bolj namenjena šolam, saj se je dogajanje odvijalo v dopoldanskih urah. Skladno s tem so veliko večino obiskovalcev tvorile osnovne šole. V popoldanskih urah je bil možen obisk delavnice kaligrafije, kjer je mojster starih pisav vodil tečaj o seznanitvi s starimi pisavami.

Namen sejma je bilo združiti več kulturnih ustvarjalcev na enem mestu, ustvariti potencial za prihodnje nove ideje in sodelovanja ter popularizirati »kulturo«. Obenem so se razni dogodki odvijali na drugih lokacij po mestu oz. v prostorih kulturnih ustanov, tudi v ZAC.

Omenjeno dogajanje je sovpadalo z nacionalnim kulturnim praznikom, 8. februarjem. Ob tej priložnosti je ZAC spet pripravil dan odprtih vrat 5. in 6. 2. 2009 med 9. in 17. uro. Program je bil enak kot ob predhodnem dnevu odprtih vratih, 3. decembra – ogled aktualne razstave in strokovno vodenje ter ogled arhivskih prostorov.

Pred leti so celo priredili rojstnodnevno zabavo za otroke. Otrok je v okviru šole na dan odprtih vrat obiskal arhiv in je bil tako navdušen, da si je zaželel praznovati rojstni dan kar v arhivu. Arhiv se je odzval in so eno popoldne priredili nekakšno rojstnodnevno delavnico, v kateri so izdelali listino v obliki čestitke (Cvelfar 2008–2009).

3.5.3 Predstavitve publikacij

Arhiv predstavlja lastne publikacije (publikacije zaposlenih), včasih povabijo druge avtorje zanimivejših ali s Celjem povezanih del (npr. o samostanski kuhinji, virih o osamosvojitvi Slovenije) (Aristovnik 2006b, 119). Pred leti so v arhivu začeli s serijo publikacij z imenom »Pričevanja arhivskih dokumentov«, v kateri izdajajo pomembne arhivske vire. V letu 2009 načrtujejo objavo novega zvezka, in sicer kronike celjske pravoslavne župnije, ki opisuje tudi dogodke pred začetkom 2. svetovne vojne (Poslovno poročilo za leto 2008, 5).

ZAC je decembra 2008 priredil predstavitev monografije »Pike, špekulanti in Trumanova jajca (Preskrba prebivalstva Slovenije z blagom široke potrošnje v letih 1945–1953)« enega od zaposlenih, dr. Bojana Himmelreicha. Monografija se ukvarja z gospodarsko zgodovino, natančneje, kako so se ljudje preživljali v letih po drugi svetovni vojni, in primarno temelji na uporabi arhivskih virov. Kot gost je bil povabljen dr. Jože Prinčič z Inštituta za novejšo zgodovino, ki je obenem avtorjev somentor. Na predstavitvi se je zbralo okoli 25 ljudi. V povezavi s številom obiskovalcev kot zanimivost omenjam besede dr. Prinčiča, ki je dejal, da je to več kot ob predstavitvi iste monografije v Ljubljani.

Ob predstavljanju knjige je bilo v celjskem arhivu prirejeno še krajše druženje. Obiskovalci naj bi se počutili dobrodošle, zato je ob dogodku zaželeno prijetna, sproščena atmosfera.

Rezultati dela arhivov se javnosti pokažejo šele po mnogih posredovanjih. Vloga arhivov v javnosti se ne meri po številu neposrednih obiskov v čitalnici. Ker je glavni stik arhivov s

širšo javnostjo le posreden, le-ta arhivskega dela ne bo nikdar v celoti spoznala in prav cenila (Vilfan in Žontar 1967, 42).

3.6 SODELOVANJE Z DOMAČIMI IN TUJIMI USTANOVAMI

Arhiv sodeluje z državnimi in lokalnimi sorodnimi zgodovinskimi in kulturnimi ustanovami. Po selitvi celjskega arhiva v nove prostore leta 2001 se sodelovanje z ostalimi inštitucijami nasploh poveča. Pred tem letom je sta bila sodelovanje ali pa organizacija kakršnih koli otežena zaradi slabih prostorskih pogojev. Gre za sodelovanje pri prireditvah, razstavah, projektih, pripravi monografij in zbornikov ter drugih materialov. Sodelujejo v strokovnih organih društev, na zborovanjih, strokovnih ekskurzijah in podobno. Marsikatera razstava pod organizacijo ZAC je pripravljena v sodelovanju z drugimi kulturnimi institucijami iz Celja ali okolice (sposoja materialov, da se poživijo arhivska gradiva, da ni dolgočasno). Istočasno dajejo gradiva za uporabo na drugih, tujih razstavah, muzejem, občinam (druge ustanove si sposojajo arhivsko gradivo).

Na državni ravni sodelujejo z drugimi slovenskimi arhivi, Arhivskim društvom Slovenije, Zvezo zgodovinskih društev Slovenije, več ministrstvi, Zavodom RS za šolstvo itd. Na lokalni ravni sodelujejo z Zgodovinskim društvom Celje, Muzejem novejšje zgodovine Celje, Pokrajinskim muzej Celje, Mestno občino Celje, Zavodom Celeia Celje, Fit Medio Celje, Celjskim sejmom, Osrednjo knjižnico Celje, Slovenskim ljudskim gledališčem Celje in drugimi. Prav tako sodelujejo z učitelji zgodovine – mentorji zgodovinskih krožkov pri izdelavi raziskovalnih nalog s področja zgodovine, kot tudi npr. s šolami ob njihovih obletnicah ipd. Ko govorimo o tujih ustanovah, ne moremo mimo Štajerskega deželni arhiva v Gradcu v Avstriji – ZAC z njim sodeluje pri evidentiranju arhivskega gradiva, pomembnega za zgodovino Slovencev, ki se nahajajo v arhivih in drugih ustanovah v tujini. ZAC skuša vzdrževati tudi stike z Državnim arhivom v Zagrebu in Varaždinu. Na novo se je povezal z Istorijskim arhivom v Pančevu, s katerim je podpisal deklaracijo o sodelovanju (Poročila o delu za leta 2000–2008; Poslovno poročilo za leto 2008; Program varstva arhivskega gradiva za leto 2009). Velja omeniti, da je sodelovanja s tujino manj, kot bi si želeli.

3.7 POJAVLJANJE ARHIVA V MEDIJIH¹

Časopisje

Tabela 3.1: Število omemb ZAC v časopisju

Leto	Število omemb arhiva
2000	29
2001	50
2002	60
2003	77
2004	71
2005	91
2006	87
2007	102
2008	87

Vir: Aristovnik (2006, 127) in Zgodovinski arhiv Celje.

Radio, televizija

Tabela 3.2: Število omemb ZAC na radiu in televiziji

Leto	Število omemb arhiva
2000	24
2001	75
2002	65
2003	62
2004	52
2005	64
2006	185
2007	142
2008	170

Vir: Aristovnik (2006, 127) in Zgodovinski arhiv Celje.

¹ Pregled je pripravila Jasna Majcen v: Bojana Aristovnik: Popularizacija arhiva skozi vse oblike njegove dejavnosti, Hiša pisanih spominov, jubilejni zbornik ob 50-letnici Zgodovinskega arhiva Celje, Zgodovinski arhiv Celje, Celje, 2006, str. 117–127. Tu zgoraj sta nadaljevanji tabel za leta 2006, 2007 in 2008.

V medijih se kulturne ustanove v primerjavi z drugimi področji načeloma bolj poredko omenjajo. Ponavadi se pojavljajo, če imajo kaj zanimivega za ponuditi ali praznujejo kakšne obletnice. V zgornjih tabelah je upoštevano vsako pojavljanje ZAC v medijih, vključno z obvestili o dogodkih v zvezi z dejavnostjo arhiva. Opazno je povečanje omemb arhiva v medijih, zlasti od leta 2001 naprej, ko se je ZAC preselil na novo lokacijo v nove prostore. Zadnjih nekaj let se povečuje število omemb na radiu in televiziji. Če pogledamo omembe v časopisju, je pri letu 2008 v primerjavi z letom poprej prisotno znižanje števila omemb celjskega arhiva v tiskanih medijih.

3.8 ARHIV NA SPLETU

Semlič Rajh (1998, 73–75) pravi, da novodobni uporabniki zahtevajo vpeljavo novih informacijskih tehnologij v arhive. Informacijske tehnologije morajo biti prilagojene uporabnikom, kar pomeni enostavnost, razumljivost in fleksibilnost aplikacij. Namesto tradicionalnega iskanja arhivskega gradiva lahko stranke iščejo informacije preko računalniško izdelanih informativnih pomagal, ki so na voljo v arhivih. Nove tehnologije imajo potencial izboljšati uporabo in dostop do arhivskih gradiv. Svojo dokumentarno dediščino dajo na voljo širši javnosti v širšem prostoru in omogočijo uporabo gradiva »online«. To pripelje do paradoksa, kajti te iste informacijske tehnologije lahko pri nastajanju dokumentarnega in arhivskega gradiva pripeljejo do izgube kulturne dediščine.

Skratka, v današnjem času je pomembna internetna komunikacija, za katero skrbijo tudi slovenski arhivi. Arhivi na svojih spletnih straneh ponujajo informacije o uradnih urah, predstavljajo ustanovo, vodnike, inventarje, programe, kataloge itd.

ZAC ima svojo domačo stran na spletnem naslovu www.zac.si. Spletna stran predstavlja eno glavnih orodij, s katerim arhiv komunicira z javnostjo. Stran je bila leta 2008 popolnoma prenovljena. Kar se tiče tehničnih izboljšav, si v arhivu želijo čim hitrejšo zagotovitev nove povezave preko optičnega kabla. Arhiv na strani objavlja sprotne obvestila in novice. Spletna stran je sestavljena iz menijev (okvirjev oz. zavihkov), preko katerih iščemo informacije. Uporabnikom je namenjen meni »Za uporabnike«, kjer lahko najdejo obrazce ter vloge za pridobitev (naročilo) arhivskega gradiva za čitalnico in za potrebe pravnih postopkov, ki jih lahko izpolnijo in pošljejo po navadni pošti ali faksu na naslov arhiva. Pod menijem »O arhivu« so na voljo informacije o dejavnosti in zgodovini arhiva, elektronski naslovi zaposlenih in kratek predstavitevni video o arhivu. »Dogodki in razstave« napovedujejo

prihodnje razstave in dogajanja v celjskem arhivu. Kratke opise delavnic in seminarjev najdemo pod zavihkom »*Izobraževanje*«. Popis vodnikov, inventarjev, katalogov in drugih publikacij, ki so jih izdali, najdemo s klikom na »*Publikacije*«. Znotraj okvirja »*Povezave*« in »*Zakonodaja*« najdemo povezave na druge domače in tuje sorodne ustanove in zakonske predpise v Republiki Sloveniji.

Na domači strani arhiva se nahaja še iskalnik po gradivu Arhiv@, spletna aplikacija, ki omogoča urejanje starih popisov in njihovo objavo v elektronski obliki tako, da je možno arhivsko gradivo iskati »online«. Iskalnik izboljša dostopnost do evidenc arhiva, pri iskanju lahko uporabniki iščejo po več parametrih (naslovu, vrstah gradiva, signaturi itd.). Možen je natis podatkov. Arhiv@, knjiga premične kulturne dediščine, odraža količinsko stanje premične kulturne dediščine v posamezni instituciji, ki te predmete hrani. Na tak način lahko obiskovalec preko spleta prebira in išče zapise. Tako je možno preko spletne strani dokaj enostavno dobiti vpogled v približno polovico popisov oziroma najti osnovne podatke o fondih.

Z vsemi omenjenimi izboljšavami je povečan in poenostavljen dostop do fondov in zbirk oz. arhivskega gradiva na splošno, stranke v arhivu so pozitivno sprejele novosti.

Na spletni strani arhiva sem pogrešal zemljevid, morebiti načrt mesta s prikazom lokacije ZAC. Marsikateremu uporabniku spletne strani ali stranki bi majhen načrt mesta z oznako arhiva prišel prav in olajšal iskanje stavbe (če že v samem mestnem središču primanjkuje tabel).

Treba je izpostaviti še spletno stran mesta Celje (www.celje.si), pred in po prenovi. Stran turistom in meščanom nudi osnovne informacije o mestu, (kulturnih) ustanovah in aktualnem dogajanju. Zakaj je to relevantno za celjski arhiv? Pri prejšnji verziji spletne strani mesta Celje nas je na domačo stran arhiva usmerjala nedelujoča oziroma neveljavna povezava. S prenovno strani niso popravili povezave – na ZAC še vedno kaže nedelujoča povezava. Še več, zdaj je arhiv nasploh »skrit«, kar pomeni, da ga lahko najdemo le, če brskamo globoko po menijih na spletni strani oz. je omenjen pod črko »K« (Kulturne ustanove) v meniju »Od A do Ž«. Prej je bil jasno naveden na isti strani, ki je omenjala muzeje in knjižnice.

3.9 INFORMATIZACIJA ARHIVA

V letu 2009 je načrtovana vzpostavitev sodobnega informacijskega sistema. Gre za celovit sistem poslovanja arhiva in evidence gradiva. V projekt so vključeni štiri regionalni arhivi – Pokrajinski arhiv Maribor, Zgodovinski arhiv Ptuj, Pokrajinski arhiv Koper in Zgodovinski arhiv Celje. Ti arhivi so se skupaj prijavi na mednarodni javni razpis, preko katerega so izbrali švicarskega ponudnika oz. program scopeArchiv (Arhiv Republike Slovenije že nekaj časa uporablja dotični program). Vsak od naštetih regionalnih arhivov gradi svoj sistem, ki pa so med seboj povezljivi. Do poletja se namerava začeti delati z realno bazo (produkcijsko bazo), trenutno potekata implementacija in testiranje sistema oziroma testno polnjenje baze s podatki. Skupni strežniki se nahajajo v Mariboru. Arhivi so se v ta namen povezali v Vzajemni informacijski sistem regionalnih arhivov Slovenije (VISRAS) oziroma združenje slovenski regionalni arhivi (SIRA). Predsednik projektnega sveta je direktor celjskega arhiva (Cvelfar 2008–2009).

Informacijski sistem bo olajšal poslovanje arhivov, popisovanje gradiva bo lažje. Preko scopeArchiva bo potekala tudi evidenca strank in vlog za čitalnice. Uporabniku arhivskega gradiva bo sistem omogočal vpogled v bazo podatkov vseh štirih regionalnih arhivov, v prihodnosti naj bi bilo možno pregledovanje gradiva vse do nivoja posameznega dokumenta. Stranka bo preko sistema sama poiskala želeno gradivo, si zabeležila informacije o gradivu in ga prevzela v arhivu, kjer jo bo že čakalo (ibid.).

ZAC si v letu 2009 obeta še eno novost, in sicer načrtuje uvedbo uporabniške izkaznice. Gre za izkaznice, na katerih bo poleg imena in priimka uporabnika navedena še identifikacijska številka, ki se uporablja pri naročanju gradiva. Za uporabo takšne izkaznice ne bo treba plačevati članarine. Na tak način želijo razbremeniti uporabnike, da jim ne bo treba pomniti teh števil (ibid.).

4 ZNANSTVENO-RAZISKOVALNI POMEN ARHIVA

Ko govorimo o arhivih, ne moremo mimo njihovega širokega razpona raziskovalnih pomenov. V prvi vrsti služijo kot kolektivni institucionalni spomin države in njenih sestavnih delov, s čimer ji služijo tako, da nudijo dostop do preteklega izkustva (vključujoč tako vzpone kot padce). Potrebni so za administrativno učinkovitost in ekonomičnost družbe. Ker imajo edinstven dostop do informacij o pretekli dobi ali stanju, lahko pripomorejo k ekonomskemu in socialnemu napredku na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Večina raziskovalnega gradiva se tiče namena, zaradi katerega je gradivo sploh nastalo. Po drugi strani pa številno gradivo nima nič z namenom, zaradi katerega je nastalo. Gre za pomembnost arhivskega gradiva zaradi informacij oziroma podatkov o raznih organizacijah, ljudeh, dogodkih, trendih vseh vrst, ki so koristni za znanstveno-raziskovalne namene. Razpon subjektov, ki jih zanima takšno raziskovanje, je zelo raznolik, kot tudi razlogi zaradi česa sploh poteka raziskovanje. Med raziskovalce lahko štejemo marsikoga, od akademskih raziskovalcev, študentov, novinarjev, genealogov, do občasnih hobi raziskovalcev (Rhoads 1983, 17–18).

Arhivi svoje delo opravljajo zato, da bi se gradivo uporabljalo v znanstvene namene. Uporaba gradiv je praviloma vezana na arhivsko čitalnico. Uporabnik lahko izrazi željo po kopijah na svoje stroške. Pri uporabi gradiva je potrebno sodelovanje uporabnika in arhivista. Prvi naj v arhiv pride približno poučen o tem, katero gradivo išče in pri katerem organu je zaželeno gradivo nastajalo. Naloga arhivista ni zbiranje podatkov za določeno znanstveno temo za uporabnika, ta naj le svetuje. Ne smemo pozabiti, da naloga arhivov ni samo dajanje in priprava gradiva za končne uporabnike (zgodovinarje, študente ipd.), ampak neposredna znanstvena dejavnost arhiva na podlagi gradiva, h kateri štejemo tudi objave virov. Arhivi so obenem centri za znanstveno obdelavo zgodovine nekaterih krajev, dob ali panog, pojasnjujeta Vilfan in Žontar (1967, 41).

Rhoads (1983, 22) še pravi, da nima vsakdo večšine in znanja ali časa, ki so potrebni za raziskovanje. V največji meri bodo ljudje do arhivskega gradiva prišli preko posrednikov, ki se »zakopljejo« med gradivo ter ga proučujejo – primarnih uporabnikov (akademskih raziskovalcev, študentovi, novinarjev itd.). Slednji zbrane informacije pretvorijo v knjige, članke, novinarske zgodbe, s čimer postanejo dostopne veliko širšemu krogu uporabnikov, tj.

sekundarnim uporabnikom. Sekundarni uporabniki berejo oz. uporabljajo dela primarnih uporabnikov. Med sekundarne uporabnike štejemo strokovnjake na raznih področjih, gledalce itd., ki so jim namenjene dokumentarne ali poučne vsebine. Primarni uporabniki so aktivni, medtem, ko gre pri sekundarnih za pasivno sprejemanje materialov. Arhivist pa je uporabnik arhivskega gradiva v smislu raziskovalca, ki opravi celotno pot od evidentiranja arhivskega gradiva do publiciranja (Šamperl Purg 2001, 41).

Uporabnike lahko razdelimo v tri skupine (Jeraj 2008, 11):

- vsi, ki v arhivih znanstveno raziskujejo;
- tisti, ki jih zanima arhivsko gradivo zaradi potrebe, ki ni znanstvena;
- tisti, ki potrebujejo gradivo za uveljavljanje svojih pravic, oz. državni politiki in uradniki, ki zagotavljajo te pravice. Po letu 1991 je strmo naraslo število uporabnikov v tretji skupini.

Arhiv ne zaračunava uporabe arhivskega gradiva, plačljivo je le opravljanje uslug in storitev, kot so fotokopiranje, skeniranje, mikrofilmanje.

Poglejmo uporabo in vrste arhivskih gradiv v Zgodovinskem arhivu Celje ter namene gradiv, za katere jih ljudje potrebujejo.

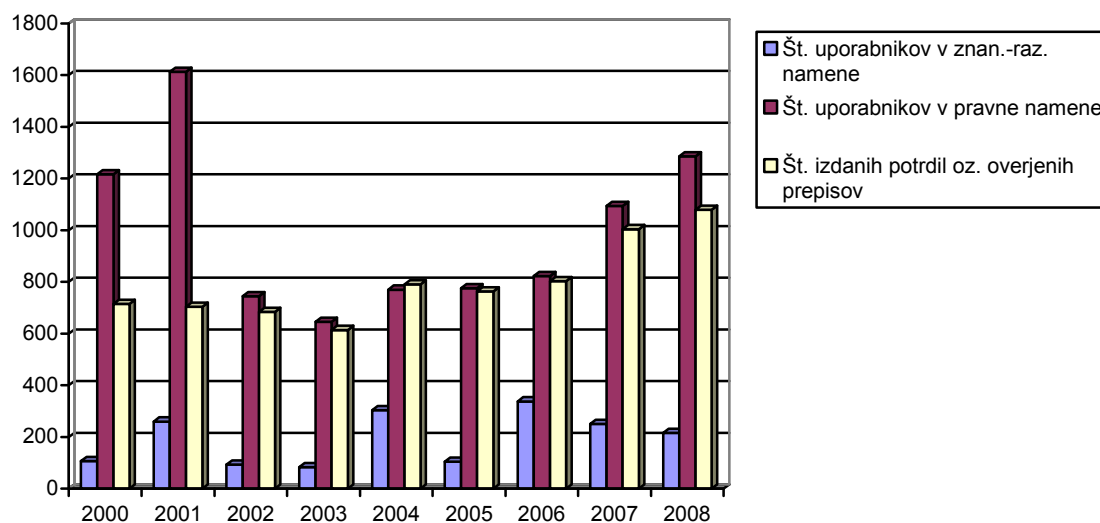
Tabela 4.1: Namen izdanih potrdil in overjenih prepisov oz. kopij dokumentov

leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
namen									
Denacionalizacija	25	5	10	25	15	20	8	5	3
Žrtve vojnega nasilja	25	60	30	20	12	10	1	2	15
Vojna škoda	10	/	20	/	10	5	4	17	30
Šolanje	5	5	5	5	5	5	6	2	1
Delovna doba	5	5	8	10	10	7	5	1	1
Državljanstvo	5	5	5	3	1	1	1	1	1
Gradbene zadeve	5	15	10	35	35	45	60	40	20
Premoženjskopravne zadeve	10	/	10	/	10	5	13	30	28
Drugo	10	5	2	2	2	2	2	2	1
SKUPAJ (v %)	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Vir: Poročila o delu za leta 2000–2008.

Tabela 4.1 prikazuje namen izdanih kopij dokumentov, ki so jih potrebovale stranke v celjskem arhivu vse od leta 2000 do leta 2008. Povedano drugače, tabela kaže, za kaj uporabniki največkrat potrebujejo gradiva/kopije. Najbolj je opazen trend povečanega izdajanja potrdil in kopij glede gradbenih zadev od leta 2003 naprej. Od takrat izdaja potrdil o gradbenih zadevah tvori večino nasploh izdanih dokumentov. Po drugi strani se je zmanjšalo izdajanje dokumentov, ki zadevajo denacionalizacijo ter žrtve vojnega nasilja, kot tudi prepisov in potrdil, ki se tičejo vojne škode. Delež izdanih potrdil, overjenih prepisov oz. kopij dokumentov o šolanju tekom let, ostaja praktično nespremenjen, leta 2007 je prišlo do manjšega znižanja. Narastel je odstotek izdanih dokumentov s premoženjskopravnim namenom. Pri dokumentih z namenom delovne dobe in državljanstva vidimo trend zmanjševanja oziroma stagnacije. V 2008 se je močno povečal delež kopij dokumentov, ki zadevajo vojno škodo (z 17 % na 30 %).

Slika 4.1: Uporaba arhivskega gradiva v ZAC

Vir: Poročila o delu za leta 2000–2008.

V letu 2001 se je nekoliko povečala uporaba gradiv v znanstveno-raziskovalne namene v primerjavi z letom poprej, nato se je spet zmanjšala in do leta 2004, ko je spet opazen porast, ostala na več ali manj enaki ravni. Delež se je spet dvignil leta 2006 in padel v letu 2008. Uporaba gradiv v pravne namene je skokovito narasla leta 2001, prav tako je očitni porast opazen v letu 2008. Posledično v arhivu opažajo ogromno povečanje števila fotokopij za uporabnike – v letu 2008 jih je bilo kar 50.477. Število izdanih potrdil oz. overjenih prepisov

tekem let ostaja na približno isti ravni, število se začenja povečevati šele v zadnjih letih, in sicer v letih 2006, 2007 in 2008.

4.1 KAJ SE IŠČE? UPORABA ČITALNICE V LETU 2008

Uporabniki v arhiv pridejo z različnimi nameni in cilji, zanimajo jih raznovrstne tematike, zato tudi v pregledu uporabe arhivskega gradiva v čitalnici iz leta 2008 naletimo na zelo širok in raznolik izbor tem za znanstveno-raziskovalne, študijske, kulturno-prosvetne in druge namene. »Enega leta lahko npr. vidimo različne potrebe (teme) zgodovinarjev in drugih vrst uporabnikov ter najpomembnejše vrste uporabljenih arhivskih virov« (Žumer 1995, 160). Arhivsko gradivo je splošno dostopno za uporabo, razen v primerih, ko je tajno ali zaupno. Gradivo je možno fotokopirati ali skenirati. Uporabnikom je na voljo sodobno opremljena čitalnica. Čitalnica v ZAC je odprta od ponedeljka do petka od 8. do 14. ure.

Med iskanimi temami lahko navedemo naslednji izbor tem, strnjenih v širša področja² (v Uporaba čitalnice ZAC v letu 2008):

- zgodovina in razvoj krajev v bližnji in daljni okolici Celja,
- splošna zgodovina po posameznih obdobjih,
- urbanizacija Celja,
- gospodarska zgodovina mest in krajev,
- kmetijstvo, bančništvo,
- načini življenja posameznih družbenih skupin,
- biografije različnih oseb in družin
- vojaška zgodovina, nemška mobilizacija,
- taborišča, zapori,
- nacionalizacija, zaplembe premoženja,
- sodstvo in njegov razvoj skozi leta,
- politični procesi,
- šolstvo (zgodovina šolskih ustanov),
- zdravstvena in socialna zaščita, zdravilišče,
- kulturne ustanove (gledališče), glasba,
- pokopani in mrliške vežice na Slovenskem.

² Glej prilogo C za podrobnejši prikaz iskanih tem in vrst gradiv v čitalnici ZAC v letu 2008.

Uporabniki so največkrat iskali ali potrebovali gradivo, povezano z zgodovino krajev in posameznih dogodkov (zelo pogosta tematika je druga svetovna vojna).

Raziskovalci in tisti, ki pridejo v arhiv z jasnim namenom preučevanja arhivskega gradiva, vedo, kaj želijo in kje se ZAC nahaja. Drugi uporabniki pa težje najdejo zgradbo arhiva. Običajno jih v arhiv napotijo z drugih državnih institucij ali upravnih zavodov. Po besedah zaposlenih v ZAC še vedno prihajajo v stik z ljudmi, ki ne vedo, da lahko v arhiv pride vsak občan.

ZAC sodeluje pri opravljanju raziskovalnih nalog in projektov na področju arhivistike, zgodovine in drugih ved, povezanih z arhivskim gradivom. ZAC praviloma ni glavni nosilec takšnih projektov, nudi le strokovno pomoč pri raziskovanju in izvajalcev javne arhivske službe pri projektu. Ti projekti so v preteklih letih bili: *Adam Bohorič, Jurij Dalmatin in Janez Vajkard Valvasor v Krškem* leta 2003. Vloga arhiva pri projektu je bila pregledati in zbrati arhivski material o Bohoriču, Dalmatinu in Valvasorju ter njihovi povezavi s Krškim. V letih 2006 in 2007 so sodelovali pri projektu z naslovom *Videm – Krško, identiteta dveh združenih bregov*. Pri obeh projektih je nosilec Valvazorjev center Krško. Leta 2004 so sodelovali pri projektu *Digitalizacija, ustrezna materialna zaščita in prezentacija razglednic Celja do leta 1918* – cilj projekta je bilo povezovanje med knjižnicami, arhivi, muzeji. Od 2008 sodelujejo (projekt bo trajal še dve leti) pri projektu *Elenchus fontium historiae Slovenicae urbanae – Objava izbora virov za slovensko urbano zgodovino*. Nosilec je Inštitut Milka Kosa pri ZRC SAZU Ljubljana. V 2009 načrtujejo skupen projekt z Zgodovinskim arhivom Ptuj in Pokrajinskim arhivom Maribor. Gre za izdajo vodnika po urbarjih štajerskih arhivov (s čimer naj bi se olajšal dostop do gradiv, poenostavilo iskanje) (Poročila o delu za leta 2000–2008; Poslovno poročilo za leto 2008; Program varstva arhivskega gradiva za leto 2009).

Pod znanstveno–raziskovalno delo arhivistov štejemo tudi objave virov. Delavci celjskega arhiva letno objavijo precej strokovnih člankov in razprav, ki sodijo v delovno področje arhiva oziroma v okvir del in nalog, ki jih opravljajo zaposleni v arhivu. Stroškov z avtorski honorarji zato Zgodovinski arhiv Celje načeloma nima, saj pri objavi publikacij sodelujejo oziroma so avtorji zaposleni »v hiši« in se takšne dejavnosti uvrščajo med njihovo delo.

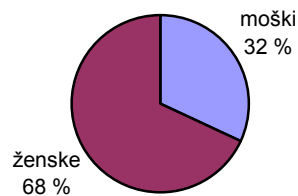
Valorizacija (angl. *appraisal*) je ena od bistvenih funkcij arhivov in ima kot taka trajen ter močan učinek na arhive, posledično tudi na družbo in zgodovino (Craig 2004, 7). Po Žumerju je bila osnovna naloga valorizacije dokumentarnega gradiva od nekdaj zagotavljanje virov za potrebe zgodovinopisja in drugih znanstvenih ved. Teme proučevanj in raziskovanj se hitro spreminjajo kot tudi potrebe po virih oziroma arhivskih gradivih. Prav tako se spreminjajo vrste arhivskega gradiva, ki so pomembne za proučevanje posameznih zgodovinskih tem v različnih obdobjih. Za isto temo se v različnih obdobjih uporabljajo različne vrste arhivskega gradiva. Stare vrste gradiv zamenjujejo nove (Žumer 1995, 158). »Pretekle, sedanje in bodoče potrebe uporabnikov arhivskega gradiva za znanstveno raziskovalne, študijske, kulturno-prosvetne in druge namene, pa če so še tako različne, težko opredeljive, nepredvidljive ali celo futuristične, so pomembno načelo, ki ga je pri valorizaciji še vedno nujno potrebno upoštevati« (Žumer 1995, 159).

Če jih ustrezno uporabimo kot izobraževalne in kulturne resurse, so arhivska gradiva nepogrešljiv element v procesu razvijanja narodne identitete in razumevanja samih sebe ter sveta okoli nas (Rhoads 1983, 23). Arhivi se morajo usmeriti k uporabniku in/ali raziskovalcu, naj jih uporablja čim večje število ljudi, zato naj bo delovni čas prilagojen ljudem (v mejah možnega).

5 PREPOZNAVANOST ZGODOVINSKEGA ARHIVA CELJE

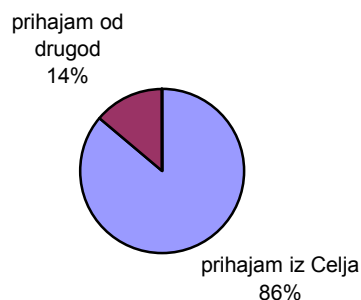
Z anketo, izpeljano med naključnimi Celjani, sem poskušal ugotoviti, koliko je celjski arhiv sploh znan in prepoznaven med širšo populacijo ter v kolikšni meri ljudje poznajo naloge in dejavnosti arhiva. Izbor vzorca anketirancev je potekal po metodi snežne kepe³, vanj je zajeto 100 anketirancev. Anketiranje je potekalo od 1. 2. 2009 do 15. 2. 2009. Kriterij za vključitev v raziskavo je bil kraj bivanja v Celju ali okolici, ker pač gre za regionalni arhiv, namenjen temu delu države. Na koncu poglavja pišem še o mnenjih uporabnikov oz. strank in njihovem videnju arhiva.

Slika 5.1: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na spol (n = 100)

Kot prikazuje slika 5.1, je bilo med anketiranci 68 % žensk in 32 % moških.

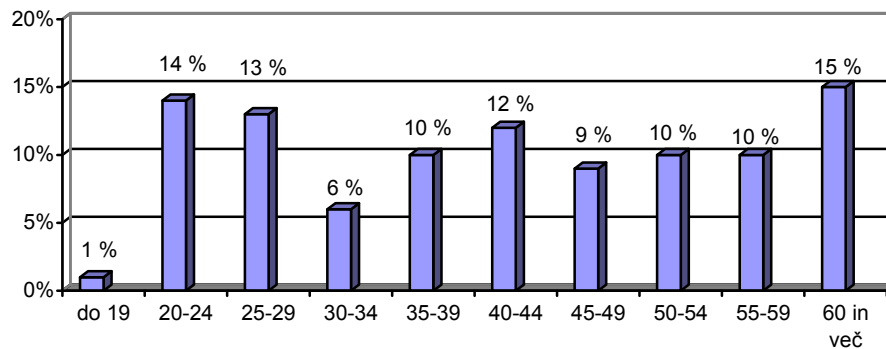
Slika 5.2: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na kraj bivanja (n = 100)

86 % anketirancev prihaja iz mesta Celje, preostalih 14 % pa iz manjših krajev v bližini Celja.

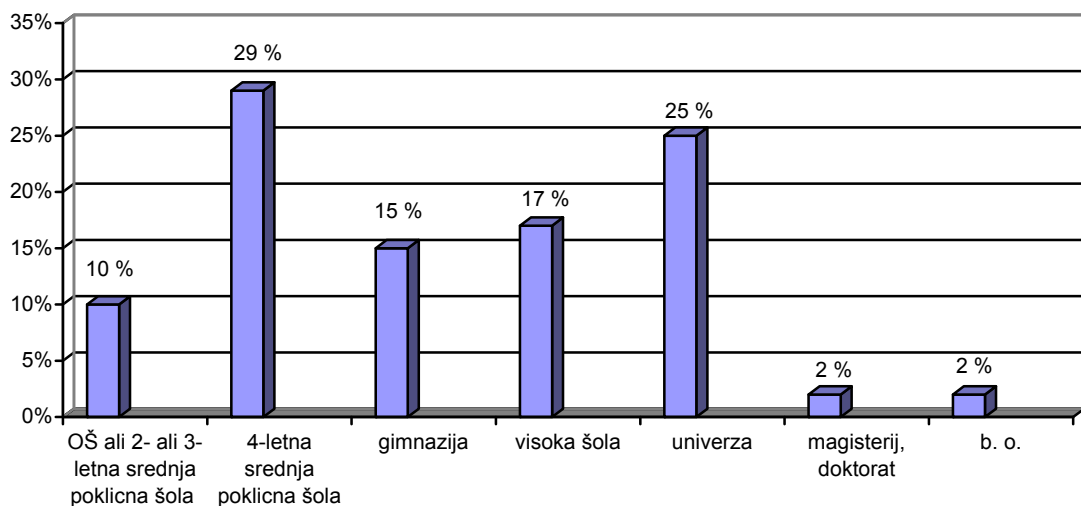
³ Vzorčenje po metodi snežne kepe je neverjetnostno vzorčenje. Pri metodi snežne kepe izberemo nekoga, ki ustreza kriterijem, katere potrebujemo za raziskavo. Izbrano osebo nato prosimo, da izbere še nekoga, ki ustreza kriterijem. Kljub temu, da s takšno metodo težko pridemo do reprezentativnega vzorca, se metoda snežne kepe v statistiki pogosto uporablja, saj omogoča, da pridemo do skupin v populaciji, ki so težje dosegljive (<http://www.socialresearchmethods.net/>). Z vzorca zajetega v raziskavi ne moremo sklepati na celotno populacijo, kakšno je mnenje in znanje o arhivih oziroma o ZAC.

Slika 5.3: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na starost (n = 100)

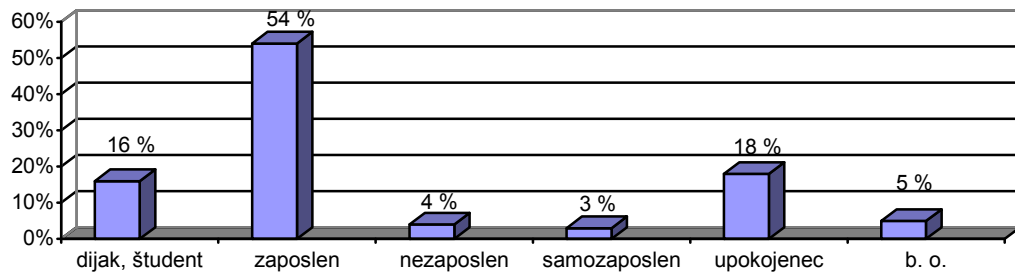
Največ anketiranih je starih 60 let in več (15 %). 56 % anketirancev je starih nad 40 let, v skupino od 19 do 44 let pa se uvršča 44 % anketirancev (glej sliko 5. 3).

Slika 5.4: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na izobrazbo (n = 100)

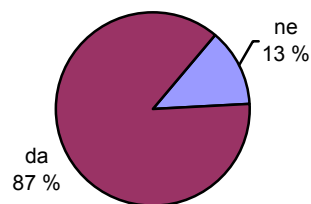
29 % vprašanih ima dokončano 4-letno srednjo poklicno šolo. Kar 44 % pa ima dokončano vsaj visoko šolo (glej sliko 5.4).

Slika 5.5: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na status (n = 100)

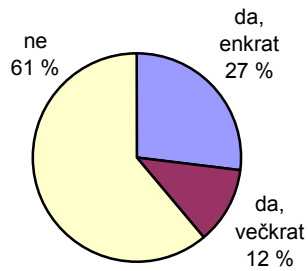
Več kot polovica anketirancev je zaposlenih, slaba petina jih je upokojenih. Študenti predstavljajo 16 % delež vseh anketirancev (glej sliko 5.5).

Slika 5.6: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na odgovor na vprašanje, ali vedo, kje se nahaja Zgodovinski arhiv Celje (n = 100)

Samo 13% vprašanih je negativno odgovorilo na vprašanje, ali vedo, kje se nahaja Zgodovinski arhiv Celje. Zanimivo je, da gre med tistimi, ki ne vedo, kje se arhiv nahaja, zlasti za prebivalce mesta Celja, kar 69 % le-teh (glej sliko 5.6).

Slika 5.7: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na odgovor na vprašanje, ali so kdaj bili v Zgodovinskem arhivu Celje (n = 100)

ZAC je obiskalo 39 % vprašanih, medtem ko v arhivu ni bilo 61 % anketirancev (glej sliko 5.7).

Odgovori anketirancev na vprašanje o namenu obiska v Zgodovinskem arhivu Celje (n = 100)

Tisti, ki so odgovorili, da so že bili v celjskem arhivu (teh je 39 %), so le-tega obiskali iz različnih razlogov in namenov. Najpogostejši so ogled in obisk arhiva s šolo ali spoznavanje arhiva v kakšni drugi obliki. Tu je še iskanje dokumentacije (npr. gradbenih zadev, o internirancih). Sledijo razstave, predstavitev publikacije itd. Kot vzroki za obisk so bili navedeni tudi »radovednost«, »da ugotovim, kaj sploh nudijo«, »izpopolnjevanje znanja«...

Odgovori anketirancev na vprašanje o poznavanju nalog, storitev in dejavnosti Zgodovinskega arhiva Celje (n = 100)

Vprašanje je bilo odprtega tipa, kar pomeni, da so bili odgovorili zelo raznoliki. Daleč najpogostejši odgovor, kar se tiče poznavanja nalog, storitev in dejavnosti arhiva, je tisti »klasični« – da arhiv hrani stare, zgodovinske dokumente in listine oziroma njihovo arhiviranje in jih daje v uporabo ter nudi vpogled zainteresiranim (čeprav to slednje ni bilo omenjeno tako zelo pogosto). Precej anketirancev je odgovorilo, da gre predvsem za zgodovinsko gradivo, pomembno za mesto Celje in njegovo okolico. Drugi najpogosteje omenjeni dejavnosti sta prirejanje razstav in obiski šolskih skupin. Treba je izpostaviti, da tisti, ki bolje poznajo ZAC, omenjajo praktično vse njegove dejavnosti – od izdajanja publikacij, restavriranja, organiziranja razstav do znanstvene dejavnosti in hrambe še drugih vrst arhivskega gradiva, kot so npr. zemljevidi, fotografije (ne pa samo listin ali dokumentov). Drugi pa poznajo zgolj osnove. Z drugimi besedami, obstaja precejšnja razlika v poznavanju institucije. Nekaj anketirancev sploh ne pozna dela in dejavnosti arhiva. Seminarje

(izobraževanja), predstavitve, sodelovanje z muzejem je omenil redko kdo. Če sklepamo iz pridobljenega vzorca, je splošno gledano poznavanje arhiva razmeroma slabo in omejeno zgolj na poznavanje »klasičnih« nalog.

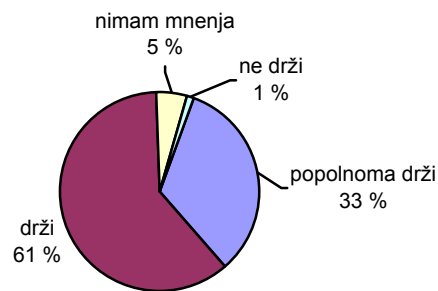
Odgovori anketirancev na vprašanje o prepoznavnosti Zgodovinskega arhiva Celje v primerjavi s sorodnimi celjskimi ustanovami (n = 100)

Glede na odgovore naj arhivi ne bi bili tako zanimivi za povprečnega človeka v primerjavi z na primer muzeji, obenem naj ne bi bili za množice in so manj odprti javnosti. Da v njih zahajajo zlasti raziskovalci, tisti, ki potrebujejo določene informacije, ter da greš v arhiv samo, kadar kaj potrebuješ. Marsikdo je tekom šolanja obiskal muzej, arhiva pa ne. Tudi od tod izvirata nepoznavanje in manjša prepoznavnost arhivov. Celjski arhiv ni toliko izpostavljen, manj je znan in ni toliko atraktiven, ker se o njem premalo piše in govori. Anketiranci menijo, da je manj dogodkov, manj reklame – premajhna agresivnost v promoviranju svojega dela. Kritika je, da ljudje niso dovolj obveščeni o delu ZAC, da ne dobijo dovolj informacij (tudi o kulturnih ustanovah nasploh), da bi bilo potrebnih več prireditev odprtega značaja. Omembe vredno je vprašanje lokacije, ki jo izpostavijo anketiranci, kajti ZAC naj bi bil preveč odmaknjen od središča mesta. Po drugi strani jih nekaj (manjšina) meni, da arhiv ni toliko zapostavljen v javnosti in je enako znan kot sorodne ustanove.

Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so se kdaj v preteklosti udeležili kakšnega dogodka, ki ga je organiziral ZAC (n = 100)

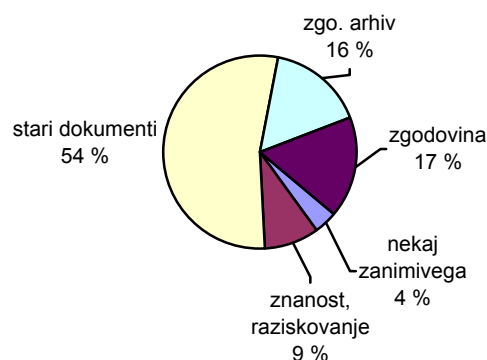
Samo 10 % vprašanih je bilo v preteklosti na kakem dogodku pod organizacijo ZAC. To so bile otvoritve razstav ali same razstave, predstavitve publikacij, tudi dogajanje ob 50. letnici arhiva.

Slika 5.8: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na odgovor na vprašanje, ali je Zgodovinski arhiv Celje kot kulturno-znanstvena ustanova enako pomemben za Celje kot druge sorodne ustanove (n = 100)

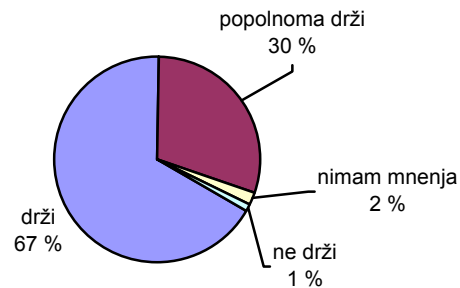
S trditvijo, da je ZAC za Celje enako pomemben kot sorodne ustanove, se strinja 94 % vprašanih, samo 1 % meni, da to ne drži (glej sliko 5.8).

Slika 5.9: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na odgovor na vprašanje po prvi asociaciji na besedo arhiv (n = 100)

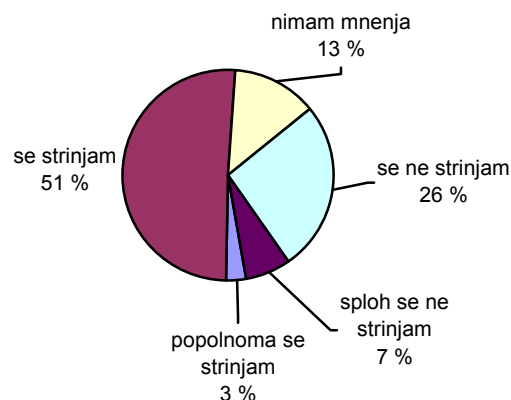
Dobra polovica anketiranih ob besedi »arhiv« najprej pomisli na stare dokumente. Takšen odgovor ni bil nepričakovan, kajti ljudje arhive še vedno primarno povezujejo (samo) s starimi dokumenti, kot omenjam v prejšnjih poglavjih. Po drugi strani pa samo 9 % arhive povezuje z znanostjo oziroma raziskovanjem (glej sliko 5.9).

Slika 5.10: Porazdelitev vzorca anketiranih glede strinjanja s trditvijo, da arhivi nudijo prvovrstne informacije o preteklosti – pomembni so za raziskovalce, študente, novinarje, pisce, pravnike in vse druge, ki želijo raziskovati dogodke, kraje, ljudi v preteklosti (n = 100)

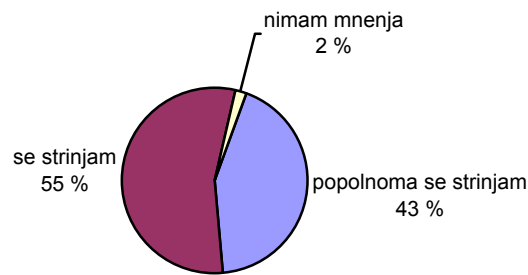
Da so arhivi pomembni za raziskovanje krajev, dogodkov itd. v preteklosti, je prepričanih 97 % anketirancev. S trditvijo se ne strinja zgolj 1 % vprašanih (glej sliko 5.10).

Slika 5.11: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na strinjanje s trditvijo, da je danes v širši javnosti še vedno prisotna stereotipna podoba o arhivih kot zaprtih, nedostopnih, prašnih ustanovah (n = 100)

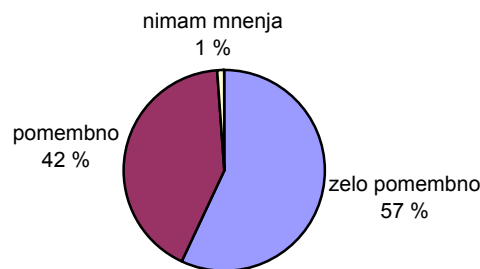
Da je danes v javnosti prisotna stereotipna podoba o arhivskih ustanovah, meni dobra polovica anketirancev (54 %). Prisotnosti temu stereotipu ugovarja 33 % vprašanih, ki menijo, da stereotipov o arhivih danes ni. Brez mnenja je 13 % anketirancev (glej sliko 5.11).

Slika 5.12: Porazdelitev vzorca anketiranih glede na strinjanje s trditvijo, da je pisna kulturna dediščina enako pomembna kot druge vrste kulturne dediščine (n = 100)

43 % anketirancev se močno strinja s trditvijo, da je pisna kulturna dediščina enakovredna drugim vrstam dediščine, strinja pa se dobra polovica (glej sliko 5.12).

Slika 5.13: Porazdelitev vzorca anketiranih glede dokončanja stavka, da sta varovanje in promoviranje regionalne oz. lokalne kulturne dediščine za razvoj kraja (npr. Celja) ... (n = 100)

Skoraj vsi anketiranci (razen neopredeljenega 1 %) so prepričani, da skrb za regionalno oz. lokalno kulturno dediščino predstavlja potencial za razvoj kraja (glej sliko 5.13).

Odgovori anketirancev na vprašanje o arhivih in šolah ter seznanjanju s principi raziskovanja (n = 100)

78 % anketirancev meni, da bi se lahko v šolah več govorilo o arhivih oz. omogočalo seznanjanje s principi raziskovanja in iskanja virov. Po drugi strani pa jih je 18 % odgovorilo negativno ter so mnenja, da se o dotični tematiki že dovolj govori (npr. v sklopu zgodovine) ali pa naj bi se takšno izobraževanje izvajalo le v obliki fakultativnih vsebin. Eden od odgovorov predlaga dan odprtih vrat v arhivu, kar kaže na premalo osveščenost o delu arhiva, saj arhiv že ima takšno ponudbo. 4 % anketiranih so neopredeljeni.

5.1 MNENJA UPORABNIKOV O ARHIVU

Poglejmo še, kaj o ZAC menijo tisti, ki jim je arhiv v prvi vrsti namenjen, to je uporabnikom arhivskega gradiva. Najprej je treba omeniti, da gre zlasti za ljudi, katerih obisk v arhivu je primarno znanstveno-raziskovalne narave, kar pomeni, da gre za raziskovalce raznolikih profilov z različnimi potrebami po arhivskem gradivu. Razlogi obiskov so bila razna preučevanja arhivskega gradiva za potrebe raziskovalnih ali seminarskih nalog, zbiranje materialov za diplomsko nalogo, pregled gradiva za izdajo publikacije, raziskovanje katalogov itd. Naj omenim, da je bila tudi uporabnikom zastavljena anketa, vendar je v daljšem časovnem obdobju nanjo odgovorilo zelo majhno število ljudi. Gre zlasti za mlajše ljudi (dijake oz. študente), ki prihajajo iz manjših krajev iz bližnje okolice Celja.

Uporabniki v glavnem dobro poznajo vlogo in pomen arhivov za sodobno družbo. V primerjavi z naključnimi osebami je poznavanje arhiva na splošno na malo višji ravni (poznajo več kot zgolj osnovne dejavnosti). Približno polovica jih meni, da je arhiv enostavno najti, torej, da gre za dobro označeno pot do stavbe. Druga polovica pa meni ravno nasprotno – da bi označenost lahko bila boljša. Skoraj vsi bi si želeli daljšega poslovnega časa, vsaj kakšen dan v tednu, kar je razumljivo, saj je arhiv za stranke odprt le do 14. ure, ko je večina ljudi še v službah ali v šolah. Zlasti mlajši raziskovalci, ki prihajajo iz srednjih šol, ne poznajo spletne strani arhiva, drugi jo sicer poznajo, a ne uporabljajo storitev in funkcij, ki jih le-ta nudi. Le zelo majhen delež aktivno spremlja novice, naroča gradivo za čitalnico in išče arhivsko gradivo preko aplikacije Arhiv@.

Nekateri kot slabosti navajajo premajhno čitalnico (želeli bi si bolj prostorne čitalnice) ali pa preveč založenih strani v gradivu, ki jih zanima. Želeli bi si hitrejšega dostopa do gradiva, po možnosti še isti dan, ko ga naročijo. Nekdo si je ob delu v čitalnici zaželel malce glasbe (čeprav to seveda ni možno, kajti v čitalnicah naj bi bila tišina in mir). Ena oseba je omenila Arhiv Republike Slovenije in njihov domnevno slabši odnos do strank v primerjavi s celjskim arhivom. Vsem so všeč prijaznost uslužbencev v ZAC in nasploh urejenost ter modernost poslopja, v katerem se arhiv nahaja.

6 SKLEPI IN ZAKLJUČNE BESEDE

»Temeljne funkcije kulturnih ustanov so informiranje, izobraževanje, zadovoljevanje obstoječih in potencialnih duhovnih in kulturnih potreb celotne populacije ter bogatitev celotnega duhovnega doživljanja sebe in drugih v mikro in makro okolici« (Vončina 1993, 48). ZAC z izvajanjem raznih izobraževalnih programov, prirejanjem razstav in drugih dogodkov, namenjenim predvsem javnosti s področja Celja in širše okolice, ustreza vsem naštetim kriterijem. Po drugi strani pa hrani številne zgodovinske dokumente, pomembne za mesto kakor tudi za širšo regijo. Dejstvo je, da »poznavanje bogate zgodovine Celja ne bi bilo tako izčrpno, če ne bi obstajale številne arhivalije, ki so v stoletjih nastajale na tem območju« (Goropevšek 2001, 130). Torej lahko potrdimo hipotezo, da ima arhiv pomembno vlogo v lokalni skupnosti kot lokalni hranitelj zgodovinskih dokumentov in kot pomembna kulturna ustanova. Z gotovostjo lahko rečem, da je ZAC sodobna ustanova, ki bogati znanstveno-kulturno ponudbo knežjega mesta. Videli smo, da v arhivu velikokrat aktivno sodelujejo na raznih prireditvah, preko katerih želijo javnost ozaveščati o svojem delovanju. Arhivske ustanove niso samo odlagališča starih dokumentov, v svojem »repertoarju« dejavnosti skrivajo mnogo več. Moram priznati, da sem med pisanjem diplomskega dela o celjskem arhivu izvedel marsikaj novega in zanimivega ter dobil možnost kratkega vpogleda v delovanje ene od ustanov, ki je povezana z mojo smerjo študija, tj. kulturologijo.

Poglejmo še hipotezo o arhivskih gradivih kot potencialu za potrebe raziskovalne dejavnosti, pa tudi za vse tiste, ki se zavedajo pomena njenega delovanja. Arhivi so centri za znanstveno obdelavo zgodovine nekaterih krajev, dob ali panog. Arhivska gradiva predstavljajo prvovrstne informacije o preteklosti. V največji meri bodo ljudje do arhivskega gradiva prišli preko posrednikov, primarnih uporabnikov, ki se »zakopljejo« med gradivo in ga proučujejo. Razpon subjektov, razlogov raziskovanja in raziskovalnih tem je zelo raznolik. Znova omenjam Rhoadsa (1983, 23) in njegovo misel, da lahko arhivska gradiva uporabimo kot izobraževalne in kulturne resurse, v tem pogledu so gradiva nepogrešljiv element v procesu razvijanja narodne identitete in razumevanja samih sebe ter sveta okoli nas. Pomembno je, da ljudje vedo, da obstaja možnost uporabe arhivalij kot enega od možnih virov v raziskovanju, da arhivi niso nikakršen borbav, da je dobrodošel vsak, k čemur stremijo v Zgodovinskem arhivu Celje ter dajejo poudarek na kakovost dela in programov z javnostjo. ZAC je eden od

središč, specializiranih za zgodovino Celja z okolico. Vanj zahajajo številni ljudje, ki bi radi kaj izvedeli v profesionalne ali pa ljubiteljske namene.

Rezultati terenske raziskave po eni strani niso pokazali nič nepričakovanega, kažejo na osnovno poznavanje arhivskih institucij s strani anketirancev in se do neke mere skladajo s preučeno literaturo. Največkrat je edini obisk v arhivu obisk tekom izobraževanja, tj. s šolo. Sodeč po odgovorih anketirancev, se v arhiv odpraviš samo takrat, ko nekaj potrebuješ.

Schellenbergovo (2003, 236) razmišljanje o arhivski stroki je do neke mere aktualno še danes. Arhivistovo delo je ohranitev dokazov, nepristransko ohranjanje resnice, brez političnih in ideoloških podtonov. Zgodovinarji so lahko pristranski, včasih zaidejo v subjektivnost, izgubijo ravnotežje, arhivisti pa naj bi bili zaščitniki resnice ali vsaj osnove, na kateri se lahko gradi resnica. Arhivist je nekakšen arhitekt oziroma umetnik, ki pomaga družbi, da sama sebe bolj jasno vidi v objektih arhivov (Craig 2004, 132). Po Jerajevi (2008, 10) dejstvo, da arhivi opravljajo pomembne naloge, ne zadošča, da bi jih družba cenila. Od zavesti o pomenu arhivskega gradiva je odvisen odnos države do arhivov. Treba bi bilo pritegniti širše plasti prebivalstva, moralo bi biti več sodelovanja med izobraževalnimi in arhivskimi institucijami. Državljeni ustanovo pogosto cenijo le, če imajo od nje neke koristi. Kultura in znanost sta zato za marsikoga na obrobju. Arhivi naj ne bi bili samo inštitucije, ki za večno hranijo arhivsko gradivo, ampak nekakšne informacijske banke, ki so stalni vir vrednih informacij, pravi Semlič Rajh (1998, 76). Ko se dokument znajde v arhivu, še ni na koncu svoje poti, kot marsikdo verjame, tu se šele »aktivira«, ima še nek potencial. Kako in na kakšen način se bo aktivacija zgodila, pa odločajo arhivisti.

Ne moremo in ne smemo pričakovati (to bi bila nerealna pričakovanja), da se bodo pred slovenskimi arhivi nabirale vrste turistov ali obiskovalcev, kot je to pogosto prizor v tujih arhivih, recimo pred nacionalnim arhivom v Washingtonu, ki ga letno obiščejo trume ljudi. Pri nas so se arhivi razvijali na drugačen način, v drugačnih okoliščinah. Sicer se znanje javnosti o arhivih povečuje, prisotnost stereotipov o tovrstnih institucijah se manjša, čeprav še vedno ostaja določena stopnja nepoznavanja (kot ugotavljajo tudi zaposleni v Zgodovinskem arhivu Celje). Čeprav lahko rečemo, da se je prepoznavnost celjskega arhiva v zadnjih letih spremenila in povečala, pa precejšen delež ljudi še danes ne ve, kaj arhiv sploh je in s čim se ukvarjajo tamkajšnji zaposleni. Za delo na področju prepoznavnosti je ZAC dobil tudi posebno nagrado občine Celje, o čemer govori naslednji citat v Poslovnem poročilu za leto

2008: »V širši lokalni skupnosti nam je uspelo povečati ugled našega zavoda in njegovo prepoznavnost. Rezultat tega je bronasti celjski grb, priznanje, ki ga je Mestna občina Celje podelila arhivu za posebne dosežke v zadnjih letih.« Tako lahko še enkrat potrdim hipotezo o arhivu kot pomembni lokalni ustanovi, brez katere bi bilo delovanje današnje družbe zagotovo okrnjeno.

Čeprav je primarna dejavnost arhiva servis ljudem, bi ga lahko »uporabili« še v drugačne namene – kot promocijo lastne (pisne) kulturne dediščine in ozaveščanje javnosti, nenazadnje bi lahko arhiv uvrstili v turistično ponudbo mesta ob bok galerijam ali muzejem, jih vključili v preživljanje prostega časa, kar pomeni, da v arhiv ne greš »*samo takrat, ko nekaj potrebuješ*«. Treba je obogatiti kulturno ponudbo Celja in izvajati še več projektov, v katerih se združijo vse kulturne ustanove (kot je bil Dnevi Kulture 2009).

Ker sem diplomsko delo začel s citatom, bi ga rad tako tudi zaključil. Citat se glasi takole: »Dediščina je vrednota, ki ima vrednost in jo je obenem mogoče tržiti« (Božič 1993, 73). Menim, da jo je treba kar se da izkoristiti, predvsem njene potencialne in pri tem enakovredno upoštevati pisno kulturno dediščino. Arhivi so kulturno-znanstvene ustanove, preko katerih nek narod spoznava samega sebe, svojo preteklost itd.

Zgodovinski arhiv Celje je sodobna institucija, odprta za vsakogar, ki si želi spoznati delček naše bogate – predvsem pisane – zgodovine.

7 LITERATURA

Aristovnik, Bojana. 2006a. Fondi s področja zdravstva in socialnega varstva. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 95–98. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

--- 2006b. Popularizacija arhiva skozi vse oblike njegove dejavnosti. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 117–127. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

Batagelj, Borut. 2006. Malo tu, malo tam – arhivsko gradivo s področja gospodarstva. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 77–83. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

Bowden, Russell. 1989. *Guidelines for the management of professional associations in the fields of archives, library and information work*. Paris: UNESCO.

Božič, Bojan. 1993. Premična kulturna dediščina – Vrednota in vrednost. V *Zborovanje Društva slovenskih muzealcev*, ur. Taja Čepič, Andreja Rihter, Marija Počivavšek, 72–74. Ljubljana: Društvo slovenskih muzealcev.

Bradsher, James Gregory in Mary Lynn Ritzenthaler. 1988. Archival Exhibits. V *Managing archives and archival institutions*, ur. James Gregory Bradsher, 228–241. London: Mansell Publishing Ltd.

Bukošek, Metka. 2006. Oris razvoja pravosodnih organov na območju Zgodovinskega arhiva Celje. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 53–76. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

Craig, Barbara. 2004. *Archival appraisal: theory and practice*. Munchen: K.G. Saur.

Cvelfar, Bojan. 2006. Prvih petdeset let Zgodovinskega arhiva Celje. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 9–29. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

--- 2008–2009. Pogovori z avtorjem. Celje, november–februar.

Drnovšek, Marjan. 2001. Arhivi in zgodovino pisje (spodbude za razgovor). V *Arhivi in uporabniki – Arhivi in zgodovino pisje*, ur. Miran Kafol, Mija Mravlja, Andrej Nared, 36–40. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

Forde, Helen. 2007. *Preserving Archives*. London: Facet Publishing.

Gabrič, Aleš. 2001. Uporabnik v arhivu – izgubljen ali doma? V *Arhivi in uporabniki – Arhivi in zgodovino pisje*, ur. Miran Kafol, Mija Mravlja, Andrej Nared, 45–46. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

Goropevšek, Branko. 2001. *Stoletje v Celju*. Celje: Fit Media.

Haralambos, Michael in Martin Holborn, ur. 2001. *Sociologija – Teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Himmelreich, Bojan. 2006. Fondi s področja kulture, športa in rekreacije, rodbinski in osebni fond, fond društva in zvez, fototeke in zbirke. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 111–115. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

Jeraj, Mateja. 2008. Arhivi in njihova vloga v sodobni družbi. *Arhivi* 31 (1): 9–19. Dostopno prek: http://www.arhivsko-drustvo.si/publikacije/arhivi/arhiv2008_1.htm (14. februar 2009).

Kaj je kulturna dediščina?. 2009. Dostopno prek: http://www.zvkds.si/?content=9&item_id=1 (8. februar 2009).

Melik, Jelka. 2001. Arhivi in državljani. V *Arhivi in uporabniki – Arhivi in zgodovino pisje*, ur. Miran Kafol, Mija Mravlja, Andrej Nared, 51–55. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

--- 2008. Nove poti arhivistike v 21. stoletju. *Arhivi* 31 (1): 21–30. Dostopno prek: http://www.arhivsko-drustvo.si/publikacije/arhivi/arhiv2008_1.htm (14. februar 2009).

Občina Celje. Dostopno prek: <http://www.celje.si> (5. marec 2009).

Pavšič Milost, Aleksandra. 2000. Promocija arhiva in arhivske dejavnosti. V *Kulturne ustanove in arhivsko gradivo*, ur. Metka Bukovšek, Miran Kafol, Mija Mravlja, 88–93. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

Premična kulturna dediščina. 2009. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/kulturna_dediscina/premicna_kulturna_dediscina/ (8. februar 2009).

Rhoads, James Berton. 1983. *The Role of Archives and Records Management in National Information Systems: a RAMP study*. Pariz: UNESCO.

Roe, Kathleen D. 1988. Public Programs. V *Managing archives and archival institutions*, ur. James Gregory Bradsher, 218–228. London: Mansell Publishing Ltd.

Schellenberg, T.R. 2003. *Modern Archives: Principles & Techniques*. Chicago: The Society of American Archivist. Dostopno prek: <http://www.archivists.org/publications/epubs/ModernArchives-Schellenberg.pdf> (8. februar 2009).

Semlič Rajh, Zdenka. 1998. Moderne informacijske tehnologije – izziv pri uporabi arhivskega gradiva. V *Arhivi in računalništvo*, ur. Marijan Gerdej, 73–76. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. 1994. Ljubljana: DZS.

Šamperl Purg, Kristina. 2001. Arhivi so zgodovinopisje. V *Arhivi in uporabniki – Arhivi in zgodovinopisje*, ur. Miran Kafol, Mija Mravlja, Andrej Nared, 41–44. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

Vilfan, Sergij in Jože Žontar, ur. 1967. *Arhivi: od pisarne do zakladnice zgodovine*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

Vončina, Dejan. 1993. Marketing v neprofitnih organizacijah. V *Zborovanje Društva slovenskih muzealcev*, ur. Taja Čepič, Andreja Rihter, Marija Počivavšek, 44–52. Ljubljana: Društvo slovenskih muzealcev.

Web center for Social Research Methods. Dostopno prek: <http://www.socialresearchmethods.net/> (7. januar 2009).

Zajc-Cizelj, Ivanka. 2006a. Družbeno politične organizacije (DPO) in kulturna dediščina. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 99–109. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

--- 2006b. Vzgojno izobraževalne ustanove – kulturna dediščina v primežu predpisov. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 85–94. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

Zdovc, Hedvika. 2006. Upravni organi kot ustvarjalci arhivskega gradiva. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 43–52. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

Zgodovinski arhiv Celje. *Poročila o delu za leta 2000–2008*. Interno gradivo.

--- 2008a. *Pravilnik o notranji organizaciji in sistematizaciji delovnih mest Zgodovinskega arhiva Celje*. Interno gradivo.

--- 2008b. *Program varstva arhivskega gradiva za leto 2009*. Interno gradivo.

--- 2009a. *Poslovno poročilo za leto 2008*. Interno gradivo.

--- 2009b. Dostopno prek: <http://www.zac.si/> (20. marec 2009).

--- 2009c. *Uporaba čitalnice ZAC v letu 2008*. Interno gradivo.

Žižek, Aleksander. 2006. Arhivsko gradivo izpred 1850 – »družinska« dragocenost Zgodovinskega arhiva Celje. V *Hiša pisanih spominov*, ur. Bojan Cvelfar, 33–42. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.

Žontar, Jože. 2003. *Arhivska veda v 20. stoletju*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

Žumer, Vladimir. 1995. *Valorizacija dokumentarnega gradiva za zgodovino, znanost in kulturo*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

--- 2000. K problematiki varstva arhivskega gradiva v arhivih, muzejih, knjižnicah in drugih kulturnih ustanovah. V *Kulturne ustanove in arhivsko gradivo*, ur. Metka Bukovšek, Miran Kafol, Mija Mravlja, 16–29. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

--- 2001. *Archival Institutions in the Republic of Slovenia - a Treasury of Sources for Genealogical Research*. Dostopno prek: http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Zumer_ARS.htm (5. marec 2009).

--- 2007. *Arhivski predpisi v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

8 PRILOGA A: UČNI LIST ZA OSNOVNO ŠOLO

Zgodovinski arhiv

Celje

*

UČNI LIST ZA OSNOVNO ŠOLO

Ime in priimek _____

Šola _____ Razred _____

1. Kaj je arhiv?

- a) ustanova, ki hrani časopise in knjige
- b) ustanova, ki zbira, hrani in daje v uporabo arhivsko gradivo
- c) ustanova, ki hrani pisne vire
- d) ustanova, ki zbira in prodaja materialne vire

2. Arhivsko gradivo je:

K _ L _ _ _ _ I S P _ _ _ N _ K

3. Od naštetih predmetov obkroži tiste, ki si jih je moč ogledati v arhivu:

- a) vitezov oklep
- b) časopis
- c) fotografija
- d) zapisnik
- e) listina
- f) kovanec
- g) helikopter
- h) plakat
- i) gramofonska plošča
- j) načrt
- k) šolska kronika
- l) sodba

4. V čem v arhivu hranimo gradivo:

- a) v skrinjah
- b) v škatlah
- c) v zabojih

5. Sovražniki arhivskega gradiva so:

- a) radovedni otroci
- b) glodalci
- c) močna svetloba
- d) ptičje petje
- e) vlaga
- f) žuželke

6. Kako se imenujejo zaposleni v arhivu?

- a) arhivaciji
- b) arhivisti
- c) kustosi
- d) knjižničarji

7. Kako se imenuje celota gradiva, ki je nastala pri enem ustvarjalcu?

- a) arhivski fond
- b) arhivska mapa
- c) arhivski fascikel
- d) arhivska škatla

8. Kako merimo arhivsko gradivo?

- a) s kubičnimi metri
- b) s čevlji
- c) s tekočimi metri
- d) s kilogrami

9. Kaj je restavriranje?

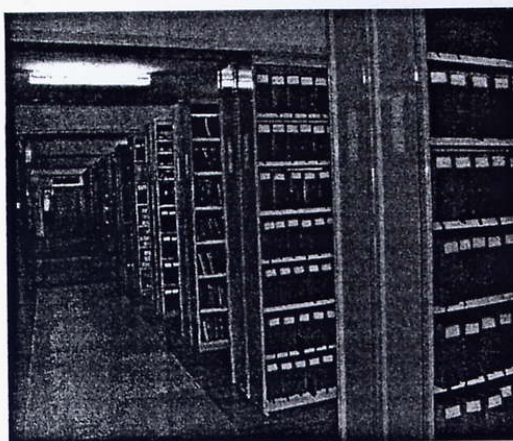
- a) čas malice v arhivu
- b) odpiralni čas restavracije
- c) odpravljanje poškodb na arhivskem gradivu

10. Arhivi so pomembne kulturne ustanove, ker:

- a) branijo papir pred mišmi
- b) hranijo naš skupni (narodov) spomin
- c) hranijo stare predmete

11. Na sliki je:

_ R H _ _ S _ _ S _ L _ _ I _ _ E

9 PRILOGA B: ANKETE

Anketa, namenjena naključnim osebam

Pozdravljeni!

Vabim vas k sodelovanju v anketi na temo Zgodovinski arhiv Celje (ZAC). Anketa je del moje diplomske naloge na Fakulteti za družbene vede. Anketa vam bo vzela le nekaj minut, zato vas prosim, da pozorno preberete vprašanja, odgovarjate zbrano in upoštevate navodila. Zagotavljam vam varovanje zasebnosti in tajnost vaših odgovorov. Vnaprej hvala za sodelovanje!

Obkrožite enega od ponujenih odgovorov ali napišite odgovor.

1. Ali veste, kje v Celju se nahaja Zgodovinski arhiv Celje (njegova lokacija)

- a.) DA.
- b.) NE.

2. Ste bili kdaj v Zgodovinskem arhivu Celje?

- a.) DA, ENKRAT.
- b.) DA, VEČKRAT.
- c.) NIKOLI.

3. Če ste pri prejšnjem vprašanju obkrožili DA, prosim odgovorite na naslednje vprašanje.

Namen vašega obiska v Zgodovinskem arhivu Celje: _____

4. Naštejte nekaj nalog, storitev in dejavnosti Zgodovinskega arhiva Celje, ki jih poznate:

5. Ste se kdaj v preteklosti udeležili kakšnega dogodka, ki ga je organiziral Zgodovinski arhiv Celje? Katerega?

6. Zgodovinski arhiv Celje kot kulturno-znanstvena ustanova je enako pomemben za Celje kot ostale sorodne ustanove.

- a.) SPLOH NE DRŽI.
- b.) NE DRŽI.
- c.) NIMAM MNENJA.
- d.) DRŽI.
- e.) POPOLNOMA DRŽI.

7. Ali je Zgodovinski arhiv Celje v primerjavi s sorodnimi celjskimi ustanovami (npr. muzeji) po vašem mnenju manj ali bolj znan oziroma (ne)prepoznaven? Zakaj?

8. Arhivi nudijo prvovrstne informacije o preteklosti. Pomembni so za raziskovalce, študente, novinarje, pisce, pravnike in vse druge, ki želijo raziskovati dogodke, kraje, ljudi v preteklosti.

- a.) SPLOH NE DRŽI.
- b.) NE DRŽI.
- c.) NIMAM MNENJA.
- d.) DRŽI.
- e.) POPOLNOMA DRŽI.

9. Vaša prva asociacija na besedo »arhiv«?

- a.) DOLGČAS.
- b.) NEKAJ ZANIMIVEGA.
- c.) KULTURA.
- d.) ZNANOST, RAZISKOVANJE.
- e.) STARI DOKUMENTI.
- f.) KUPI ZAVRŽENIH DOKUMENTOV.
- g.) ZGODOVINSKI ARHIV.
- h.) ZGODOVINA.
- i.) DRUGO: _____

10. Ali menite, da bi se v šolah moralo več govoriti o arhivih in otroke seznanjati s principi raziskovanja ter iskanja virov?

V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami:

11. Danes je v širši javnosti še vedno prisotna stereotipna podoba o arhivih kot zaprtih, nedostopnih, prašnih ustanovah.

- a.) SPLOH SE NE STRINJAM.
- b.) SE NE STRINJAM.
- c.) NIMAM MNENJA.
- d.) SE STRINJAM.
- e.) POPOLNOMA SE STRINJAM.

12. Pisna kulturna dediščina (dokumenti, listine itd.) je enako pomembna kot druge vrste kulturne dediščine:

- a.) SPLOH SE NE STRINJAM.
- b.) SE NE STRINJAM.
- c.) NIMAM MNENJA.
- d.) SE STRINJAM.
- e.) POPOLNOMA SE STRINJAM.

13. Varovanje in promoviranje regionalne oz. lokalne kulturne dediščine je za razvoj kraja (npr. Celja) ...

- a.) POPOLNOMA NEPOMEMBNO.
- b.) NI POMEMBNO.
- c.) NIMAM MNENJA.
- d.) POMEMBNO.
- e.) ZELO POMEMBNO.

14. Spol: a.) MOŠKI b.) ŽENSKA

Starost: _____

Kraj bivanja: _____

15. Vaša najvišja dokončana izobrazba:

- a.) NEDOKONČANA ALI DOKONČANA OSNOVNA ŠOLA
- b.) 2- ALI 3-LETNA SREDNJA POKLICNA ŠOLA
- c.) 4-LETNA SREDNJA POKLICNA ŠOLA
- d.) GIMNAZIJA
- e.) VISOKA ŠOLA
- f.) UNIVERZITETNA IZOBRAZBA
- g.) MAGISTERIJ, DOKTORAT

Vaš status:

- a.) DIJAK, ŠTUDENT
- b.) ZAPOSLEN
- c.) NEZAPOSLEN
- d.) SAMOZAPOSLEN
- e.) UPOKOJENEC
- f.) DRUGO: _____

Anketa, namenjena uporabnikom

Pozdravljeni!

Vabim vas k sodelovanju v anketi na temo Zgodovinski arhiv Celje (ZAC). Anketa je del moje diplomske naloge na Fakulteti za družbene vede. Anketa vam bo vzela le nekaj minut, zato vas prosim, da pozorno preberete vprašanja, odgovarjate zbrano in upoštevate navodila. Zagotavljam vam varovanje zasebnosti in tajnost vaših odgovorov. Vnaprej hvala za sodelovanje!

Obkrožite enega od ponujenih odgovorov ali napišite odgovor.

1. Naštejte nekaj nalog, storitev in dejavnosti Zgodovinskega arhiva Celje, ki jih poznate:

2. Namen vašega obiska v Zgodovinskem arhivu Celje: _____

3. Ali menite, da je pot do Zgodovinskega arhiva Celje primerno označena oziroma je v bližnji okolici dovolj mestnih oznak in tabel, ki usmerjajo ljudi?

- a.) ZAC JE ENOSTAVNO NAJTI (DOBRO OZNAČENA, JASNA POT).
- b.) ZAC JE TEŽKO NAJTI (PRIMANJKUJE OZNAK).

4. Vprašanje se navezuje na uporabo spletne strani Zgodovinskega arhiva Celje (www.zac.si). Možnih je več odgovorov:

- a.) SPLETNE STRANI ARHIVA NE POZNAM.
- b.) SPLETNO STRAN POZNAM, AMPAK JE NE UPORABLJAM.
- c.) REDNO SPREMLJAM NOVICE IN NAPOVEDI.
- d.) UPORABLJAM ISKALNIK PO GRADIVU (Arhiv@).
- e.) PREKO SPLETA NAROČAM ARHIVSKO GRADIVA ZA ČITALNICO.
- f.) UPORABLJAM E-POŠTO ZA KOMUNICIRANJE Z ARHIVOM.

5. Vprašanje se nanaša na poslovni čas Zgodovinskega arhiva Celje:

- a.) POSLOVNI ČAS MI POPOLNOMA USTREZA .
- b.) POSLOVNI ČAS MI USTREZA.
- c.) ŽELIM SI DALJŠEGA POSLOVNEGA ČASA.

6. Vaš splošni vtis o ZAC: _____

7. Kaj vam v ZAC ni bilo všeč (vaše pripombe, komentarji, morebitne spremembe):

8. Ali poznate vlogo in pomen arhivov za sodobno družbo?

- a.) NE POZNAM.
- b.) PRIBLIŽNO POZNAM.
- c.) V GLAVNEM POZNAM.
- d.) DOBRO POZNAM.

9. Spol: a.) MOŠKI b.) ŽENSKA

Starost: ____

Kraj bivanja: _____

10. Vaša najvišja dokončana izobrazba:

- a.) NEDOKONČANA ALI DOKONČANA OSNOVNA ŠOLA
- b.) 2- ALI 3-LETNA SREDNJA POKLICNA ŠOLA
- c.) 4-LETNA SREDNJA POKLICNA ŠOLA
- d.) GIMNAZIJA
- e.) VISOKA ŠOLA
- f.) UNIVERZITETNA IZOBRAZBA
- g.) MAGISTERIJ, DOKTORAT

Vaš status:

- a.) DIJAK, ŠTUDENT
- b.) ZAPOSLEN
- c.) NEZAPOSLEN
- d.) SAMOZAPOSLEN
- e.) UPOKOJENEC
- f.) DRUGO: _____

10 PRILOGA C: UPORABA ČITALNICE ZAC V LETU 2008

Zgodovina Frankolovega	KLO Frankolovo
Nemška mobilizacija na območju krajev Podčetrtek, Kozje in Bistrica ob Sotli	KLO Podčetrtek, KLO Kozje, KLO Sv. Peter
Monografija Mozirja	Fototeka Videčnik
Okrožno sodišče Celje v obdobju 1918–1929	Okrožno sodišče Celje
Razvoj mesta Celje v obdobju 1965–1975	ObLO – Sob Celje
Zaplemba premoženja po II. svetovni vojni	KLO, OLO Slovenske Konjice
Urbanizacija Celja po poplavnih območjih	MOC, II. del
Šolske kronike do leta 1959	OŠ Slovenske Konjice
Zgodovina OŠ Velenje	OŠ Velenje
Zgodovina Rogaške Slatine	Občina Rogaška Slatina, Okupacijska občina, KLO, ObLO Rogaška Slatina
Podmladek RK Sedraž	OŠ Sedraž
Zapuščina dr. Ivana Dečka	MOC, I. del
60 let Kmetijske zadruga Celje	Zbirka fotografij, fototeka Videčnik
Zgodovina Starega piskra do 1945	MOC, II. del
Družbeno življenje ruskih emigrantov na Slovenskem 1919–1941	Pravoslavna parohija
Politični procesi na Celjskem	Okrožno sodišče Celje
Kmetijska zadruga Celje	MLO Celje
Amnestija 1944–1945 (taborišče Teharje)	Vojaško sodišče Celje, društvo Teharskih otrok
Zgodovina Ilirskih provinc	Okrožni urad Celje
Bančništvo in papirništvo Višnja vas	Hranilnice in posojilnice Celja
Gospodarska usmerjenost občine Celje	APP Celje, OLO Celje
Zgodovina zdravilišča Rogaška Slatina	Zdravilišče Rogaška Slatina
Zgodovina kraja Andraž nad Polzelo	OŠ Andraž nad Polzelo
Taborišče Teharje – Petriček	MLO, OŽLO Celje
Kraškopoljski prašič	ObLO Brežice, ObLO Krško
Zgodovina kraja Lemberg	ObLO Polzela, zemljiške knjige
Zgodovinski razvoj kraja Kozje	Notarji sodišča Kozje
Zgodovina Žalca	Obrtni registri, fototeka Savinjskih občin, Montana Žalec
Pokopani in mrliške vežice na Slovenskem	MOC, I. del, Občina Trbovlje
Občinski redarji, stražniki v Celju	MOC, I. del
Glasba na I. gimnaziji Celje	I. gimnazija Celje
Lokalna oblast po 1945	KLO, ObLO Žalec, Polzela, Prebold, Braslovče, Tabor
Slovensko ljudsko gledališče Celje	SLG Celje, MLO Celje
Zgodovina kraja Vransko	Listine
Zgodovina term Atomske Toplice	Sob Šmarje
Razvoj trgov na Kozjanskem	Okrajni urad Kozje, Občina Kozje, ObLO Kozje
Zdravstvena in socialna zaščita mater in otrok v Dravski banovini	Deželni zakoniki
Zgodovina Judov na spodnjem Štajerskem v II. svetovni vojni	Urad Poobl – Izpostava Celje, Trbovlje
Politična oblast po II. svetovni vojni	Okrajno in okrožno sodišče Celje